

Wênên li bergê: Muzexaniya Qerecedaxê

- 2** Bila sala nû ji bo me gîştika pîroz be!- **Ali Çiftçi**
- 6** Rapora 2006an ya Komîsyona YE: Naverok û encam - **Nebî Kesen**
- 8** Karacadağ'da müze - **Meme Xelîkan**
- 11** Konferansa parastin û perwerdeya zimanê kurdî li Diyarbekirê
- 16** Hîndekariya kurdî li Swêdê - **Ali Çiftçi**
- 21** Kilama Şêxê Hec Elî - **Nuh Ateş**
- 24** Qirana ermenî û ruman li Anatoliyê - **Dr. Mîkailî**
- 28** Em kurd tev mîna sêvên ji darekê ne! - **Kemal Topal**
- 36** Şîn û şewat - **Altun Başaran**
- 39** Bizim ailenin Alişanlı hikayasi - **Necatî Kanoğlu**
- 43** İçtoroslar'da Sinemilli Aşireti ve Komşuları - **Mehmet Bayrak**
- 55** Pir Sultan Abdal destanı - **Mem Xelikan**
- 60** Aksaray Kürt Ekecik Futbol Turnuvası 2006 - **Ömer Yüce**
- 65** Sohbetek bi **Ozan Şêxo re** - **İhsan Türkmen**
- 72** Şivan, mi ve berx kelimelerinin dilbilimsel-etimolojik tahlili - **Rafet Kılıçalp**
- 77** İlhan Kızılhan`dan bir kitap: "*Namus cinayetleri*" - **Nebi Kesen**

Bila sala nû ji bo me gîştika pîroz be!

Bi sala 2007an em careka din bi hev re ne. Bi buyerên dîrokî yê rind û nerind, me salek din li pey xwe hişt û bi hêvî û daxwezên nû, ketin sala 2007an. Bila sala nû bo me gîştika pîroz be!

Îsal, rojên pîroz ên wek Noel, Îda Qurbanê û sersala Mîladî hemû ketin zik hev. Bi hev re hatin pîroz kirin. Armanca wan her sê rojên pîroz ev e; ku di wan rojan de meriv pirsê hev bike, hevûdu bibîne, ji merivên xizan û belangaz re destek be û alîkariya wan bike. Dilê biçûkan, malbat, cîran û merivên derûdora xwe şad û bextewar bike.

Hemû rojên pîroz ji kîjan bîr û baweriyê bin, bila bibin, armancên li jor hevbeş in. Mebesta pîrozbahiya van rojan ku ew nerindî, zordarî û bêdeletiya ku li rûyê dunê hene, bîn kêr kirin û mafê merivên xizan bîn parastin.

Gelo em van armancên pak ên pîroz, di pîrozkirinên niha de dibînin an na? Ew li gor merivek an dewletekê tîn guhartin. Hinek dikarin, bi serbilindî bêjin; erê, bo me ew roj rojên pîroz in û em ji bo mafên

merivên û edeletê kar dikin. Heta hinekên wek serokdewletê Tirkîyê, R. Tayyib Erdogan li ser navê dewletê dikare bêje; edeleta herî bilind li ba me ye. Ti problema me û xelkê din tuneye! Ew edelet ku bi hezaran zarokên kurdan li bajarên Kurdistanê û li metropolên Tirkîye, di temenên xwe yê herî biçûk de, ji sê saliyê bigrê heta deh-panzdeh salîyan, mecbûrî parsê û teşwêiqê suç dikin. Ew bêzar û bêziman, bêmal û bêxwendin, li serê rêyan hiştine!..

Mixabîn, ev armancên pak yê van rojên pîroz em dibînin, sal bi sal ji armanca xwe bi dûr dikevin di şûna wan armancên pak de pêşbirika(reqabeta) ezîtî û bazareka hîn pir malfirotinê çêdibe!..

Em hêvîdar in, ev rêçûnên ku niha rûdane, dê bîn guhartin û rojekê dawî lê bîn!

Xwendewanên hêja, di wê hejmarê de giraniya babetên nivîsan ziman, folklor û lêkolîn in.

Birêz, Nebî Kesen bi sernivîsa *Repora 2006an a komisyona YE: Naveroke û encam* repora YE a 2006an bi kurtî dide nasandin. Di raporê de xuya dike rêya endambûna Tirkiyê ya YE hê dûr û dirêj e. Herwiha daxwazên kurdan jî ji aliyê muzakereyan de ne zelal in. Birêz Kesen dide diyarkirin ku kurd jî hê bêkordînasyon û konsesûsekê ne.

Emekdarê kovarê, Mem Xelîkan bi sernivîsa *Karacadağ'da Müze*, muzexaneya şaredariya Qerecedaxê bi wêneyan dide nasandin. Di wê muzexaneyê de ji aletên cotkariyê bigrê hetanî cil û bergên kurdî yên kevn lê hatine berhevkirin.

Nuh Ateş ji folklorê Anatoliyê, *klama Şêxê Hec Elî*, Dr Mîkaîlî, bi sernivîsa *Qirana ermenî û ruma li Anatoliyê* makaleyek, nivîskarê, mêvan Kemal Tolan bi sernivîsa *Em kurd tev mîna sêvên ji darekê ne!* li ser eşeretên Anatoliyê lêkolye.

Necati Kanoğlu bi sernivîsa *Bizim Ailenin Alişanlı Hikayesi*, lêkolîneka bi zimanê tirkî û dîsan birêz Mehmet Bayrak, bi lêkolînên xwe yên balkêş ev hejmarê jî bo we, xwendewanên birêz dagirtine.

Bi hêvîya jiyaneke xweş!

Ali Çiftçi

20 zimanên mezinên ku îro bêtir di nav şeş hezar ziman de tên bi karanîn

Li gor lêkolînên etnologan, dê ji nivê wan bêtir di dawiya vê sedsalê de wenda bibin!

Ji hemû însanên ku li ser rûyê dunê dijîn, zêdeyî nivê wan, yek ji 20 zimanên mezin ên dunê dizanin. Di lista li jêr de erebî tune, ji ber ku erebiya ku îro tê dengkirin ji ya klasîka Qoranê cudatir e. Erebi li gor welatên ereban ku tê dengkirin lokalî ye. Erebiya lokalî ya mezin a Misirê ye. Ji aliye 44 mijon insanan ve tê deng kirin.

Ziman û hejmara dengkirin:

1. Mandarin (li Çînî) 874 mîlyon
2. Spanyolî 358 mîlyon
3. Îngîlîzî 341 mîlyon
4. Bengalî 207 mîlyon
5. Hîndî 185 mîlyon
6. Portegîzî 176 mîlyon
7. Rusî 167 mîlyon
8. Japonî 125 mîlyon
9. Almanî 100 mîlyon
10. Korî 78 mîlyon
11. Wu 77 mîlyon
12. Fransî 77 mîlyon
13. Javanî 74 mîlyon
14. Yue (Kantonêsî) 71 mîlyon
15. Telugî 69 mîlyon
16. Vîetnamî 68 mîlyon
17. Marathî 68 mîlyon
18. Tamilî 66 mîlyon
19. Tirkî 61 mîlyon
20. Urdî 60 mîlyon

Çavkanî: Ethnologue û ÖstenDahl.

KOVARA BÎRNEBÛN Û GUMANA DADGÊR

Bîrnebûn kovara kurdên Anadolîya navîn e. Kurdên Konya û Anqarayê yên kurdperwer bi weşana vê kovarê pirs û pirsgirêkên xwe, dengê xwe digehînin raya giştî ya Tirkîyê û Kurdîstanê. Ji xwe kovar bi du zimanan, bi kurdî û tirkî derdikeve.

Kovar weşaneke lêkolînî, çandî û siyasî ye, organa tu rêxistineke nîn e. Di kovarê de bi giranî di derbarê kurdên Anadolîya Navîn û herweha di derheqê êl û eşîrên kurdan yê ku koçê Anadolîya Navîn kirine de lêkolînên hêja hatin weşandin.

Bîrnebûn li Swêdê ji aliyê weşanxana APECê ve tê weşandin û li seranserê Ewropayê û li Tirkîyê tê belavkirin. Li Anqarê dikanê pirtûkfiroş yê bi navê "Toplum Kîtapevî" û li Stenbolê li "Medya Kîtapevî" tê belavkirin. Xuyaye ku dewleta kemalîst a dagirker ji belavkirina kovara Bîrnebûnê aciz e, loma dadgêrê tirk bi guman li kovarê dinêre û herweke ku kovara organeke rêxistineka kurd ya îlegal be, di derbarê belavkerê kovarê yê Stenbolê de dest bi lêpîrsînê dike û îfadeyê xwediyê dikanê "Medya Kîtapevî" pirtûkfiroşê kurd, Selahattîn Bulut digre.

Sawciyê Beyoğlu yê Stenbolê celb dişîne pey Selhattîn Bulut ku îfadê wî bigre. Sawcî Nihat Erdem ferman dide

ku eger Selhattîn hetanî filan roj û filan saetî neyê qesra adliyê, ew ê wî bi zora polîs bînine wir. Selhattîn di wexta xwe de diçe wir. Dadgêr îfadeyê wî digre ku çima ew kovara Bîrnebûnê belav dike.

Selhattîn jî ji dadgêr re dibêje: "Ez xwediyê dikana Medyayê me. Kovara Bîrnebûn li derve çap dibe û ji Medyayê re ... ewqas tê. Bihayê kovarê jî ...ewqas e. Ji bo ku xwendevanên kovarê dizanin kovar ji dikanê min re tê, ew jî tînin ji dikanê dikirin. Bi qasê ku ez dizanim di kovarê de helbest, notên rêwîtiyê û bûyerên dîrokî tîne weşandin. Min bi tu şiklekî ji tu hepisxaneyek re kovarê neşiyandiye. Di derbarê vê de agahdariyên min ewqas in" dibêje û binê îfadeyê xwe îmze dike.

Li gorê ku Selahattîn ji min re got, yek yan diçe hepisxana Kahramanmaraşê û kovarê bi xwe re dibe yan jî bi postê kovarê dişîne wê hepisxaneyê Kahramanmaraşê û kovar tê girtin û herwekî ku kovara organa rêxistineke îlegal e, miemele tê kirin. Niha îfadeyê Selahattîn girtine û bi îhtîmaleke dê dadgêr wî bide dadgehê ji ber ku kovareke îlegal a rêxistinî belav dike.

Di navbera salên 1975 – 80 yî de li navçe û gundên derdora Konyayê rêxistina DDKD û OZGURLUK YOLU – Riya Azadî – bi hêz bûn.

Yanî piraniya xort û keçên ciwan yên derdora Konyayê yan Ozgurlikçî bûn yan jî DDKDyî. Min li bajarê Wanê mihendisekî bi navê Hasan Tuzcu nas kir. Hasan Ozgurlikçî bû û wî wê demê di derbarê kurdên Konyayê de gelek agahdarî dabû me. Hevaltî û dostaniya min û wî û herweha paşê jî bi gelek kurdên Konyayê re gelek baş bû.

Li Almanyayê min Muzaffer Ozgur û hinekên din, li Fransayê min Omer, Mustafa û hinek kurdên Konyayê yên din û li Swêdê jî min Hanefî Celeplî, Hesenê Alê, Alî Çiftçî û gelek kurdên Konyayê nas kirin û dostaniya me her domiya.

Ez jî kovara Bîrnebûnê re jî dil û can temeneke dirêj ê weşanê dixwazim. Ez hêvîdarim ew ê bi her awayî biserbikeve.

Lokman Polat

Değerli dostlar,
Bîrnebûn emekçileri,

Bu iletiyi ele almamın sebebi, şimdiye kadar vermiş olduğunuz emeklerin, bizleri ne kadar sevindirdiğini, ayrıca bizim kaybolan kültürümüzü bir nebze de olsa ölümsüzleştirdiğinizi, bizlere, yarınlarımıza bir kültür mirası bıraktığınızı, her geçen gün mirasımıza daha yeni

kazanımlar kazandırdığınızı, Orta Anadolu Kürtleri olarak sizlere minnet borcumuzun olduğunu, son yapmış olduğunuz cd. çalışması ile bizleri çok memnun ettiğinizi ve bu sevincimizi sizlerle bir nebze paylaşmak için kaleme aldım.

Satın aldığım elimdeki bu cd. çalışmanız, biz sılada yaşayan gurbetçileri daha gerilere götürecektir ve yaşanmış olan anıları, dert, keder, sevinç ve huzuru bir arada tekrar yaşama fırsatına nail edecektir. Bu vesile ile bizlere güzel eserler armağan etmiş, tıpkı Bîrnebûn dergisi gibi bizlere yeni bir kültür mirası bırakmış olan siz Bîrnebûn emekçilerine bizimde söyleyeceğimiz, muhakkak birşeyler olmalıdır.

Bundan sonraki çalışmalarınızda da sizlerin yanında olduğumuzu, sizleri sürekli destekleyeceğimizi, sizlerin yalnız olmadığını, bütün Orta Anadolu'daki ve diğer alanlardaki Kürtlerin de sizleri destekleyeceğini, Kürt kültür, sanat, basın kurum ve kuruluşlarının da destekte bulunacağını umuyorum. Daha nice yeni eserlerin kültürümüze kazandırmanız dileklerle, saygı ve sevgilerimle.

Kasım 2006, Den Haag/NL

Hayrettin ÖZDOĞAN
Bîrnebûn okuru ve abonesi

Rapora 2006an ya Komîsyona YE: Naverok û encam

NEBÎ KESEN

Komîsyona Yekitîya Ewropa “Rapora Pêşveçûn ya 2006an” ji bo Tirkîyê amade kir û di roja 8.11.2006 nişan da. Wek tê zanîn, Komîsyonê, ji sala 1998a vir de, her sal raporek li ser Tirkîyê amade dike. Lê, vê carê giraniya raporê li ser pêvajoyên danûstandinan (muzakereyan) bû. Berê û dawîya çapkirina raporê li Ewropa û Tirkîyê niqaşek li ser endametîya Tirkîyê dîsa destpêkir, çima ku hinek dewletên YE, wek Fransa, Yewnanîstan û Kibris di 8-9 beşên danûstandinan de rawestandî pêşniyar dikin. Rapora Komîsyonê jî, ji aliyê naverok û rexneyan ve vê daxwazê tesdîq dike. Berdevkên Komîsyonê jî êşkere kirin ku 8 beş divê bîna rawestandî. Di Civîna Mezin (Zîrve) ya Konseya YE de ev babet hat muzakere kirin. Bîrbara Kon-

seyê jî bi vî şiklî bû. Maneya wê ew e ku, prosesa danûstandinan dê giran bibe, û ew jî tesireke negatîv bide têkilîyên YE û Tirkîyê.

Îhtîlafa Kibris di vî bûyerê da rolek girîng lîst, çima ku Tirkîyê, gora protokolên hatine imzekirin, divê lîman û gumrikên xwe ji bo gemiyên Kibrisê veke. Komara Kibris dewletêke endamê YE ye û di biryarên Yekitîyê da xwedî maf e. Daxwaza Kibrisê ew e ku Tirkîyê şertên protokalan bîne cîh û wê dewletê wek dewletên din yê YE qabûl bike. Yewnanistan, Fransa û hinek dewletên din jî alîkariya Kibrisê dikin. Ji bona wê, pêşveçûna danûstandinan êdi bi sîyaset û pozîsyonên ewan dewlatan ve girêdayî ne.

Ji aliyê din ve sebeba biryara YE ne tenê îhtîlafa Kibrisê ye. Tirkîye ji sala 2004an vir de dest ji reformên

hiqûqî, îdarî, aborî û civakî berda û danûstandin bi pir kêmasî û astengîyan berdewam dikin. Rewşa Tirkîyê di du salên dawî de, ji aliyê maf û azadîyên mirovan de, rola ordiyê di siyaseta Tirkîyê da, mafên kêmetewan hwd., nêzikî kriterên endametîyê nebû. Pir daxwazên organên YE ji bo reformên nêzîkbûnê (entegrasyonê) yan nayên berçavkirin yan jî bi gavên giran pêktên. Hikûmeta AKP ji tîrsa ordiyê û hêzên din, ku dijî YE ne, nikarê prosesa reforman berdewam ke. Di salekê da ji 429 qanûnên ku ji bo danûstandinan pêwîst in, tenê 148 qanûn heya niha ji aliyê parlamentoya Tirkîyê ve hatine qebûl kirin. Loma, prosesa danûstandinan giran pêşve diçe û di nav YE de rexne digre.

Di rapora 2006an ya komîsyonê de sîstema Tirkîyê ya hiqûqî, aborî, siyasî û civakî carek din tê analîz kirin. Rapor, wek salên berê kêmasî û astengîyan di warê danûstandinan da tîne ziman. Yek ji wan babetan jî pirsgerêka kurd e. Lê komîsyonê careke din ev pirs bi mafên mirovan û çandî ve giredaye û şirove kirîye. Bi gotinek din, xuya bû ku komîs-

yon hîn jî ji qebûlkirina pirsgerêka kurd dûr e. Di raporê de pîrsa zîmanê kurdî, rewşa aborî û civakî li bajarên Kurdistanê bi pîranî hatiye zîman.

Ji bo Tirkîyê rawestandina hinêk beşên muzakereyan de di rêya endametîya helwesteke nû pêkanî. Bi vî awayî mimkûn e ku Tirkîyê hin 20-30 salên din di prosesa berendametîyê de bimîne û ji armanca endametîyê dûr bikeve. Ji bona vê, pêwîst e ku Tirkîyê şertên YE bi reform û gavên nû bi lez pêk bîne.

Tevgera kurd, divê paşveçûyîna tîkîliyên dualî û rawestandina muzakereyan baş fêm bike û li gora wê siyaseta xwe tespît bike. Guhertînen Tirkîyê di warê berendametîya YE de, ji bo civata kurd û rêvekirina çareserkirina pirsgerêka kurd pir girîng in û divê bîr berdewam kirin. Partî, rêxistin, dezgeh û şexsiyetên kurd hîn jî bêkonsepteka netewî ne. Grubek kordîasyonê û konsesûsek netewî tune. Daxwazên kurdan ji aliyê 35 beşên muzakereyan ne eşkere ne. Bi vî awayî jî kurd nikarin rola xwe bilîzin û berjewendîyên xwe bidin qebûl kirin.

KARACADAĞ'DA MÜZE

MEM XELÎKAN

Karacadağ Belediyesi, 05.02.2002 tarih ve 08'nolu kararı ile, Toplum Eğitimi ve Kültür Merkezi kurulmasına karar vermişti.

Belediye; bu kararını müteakip, şehir merkezinde bulunan atıl durumdaki eski ilkokul binasının kullanım hakkını MEB'ndan alıp, binanın imar ile ilgili sorunlarını da çözerek binayı belediye malı haline dönüştürmüştü. Atıl durumdaki ve yıkılmaya yüz tutmuş adı geçen bina; Hollanda Hükümeti bünyesinde faaliyet gösteren NCDO adlı, yatırımcı kuruluş ile işbirliği yapılarak, inşaat maliyeti-

nin % 50'sini adı geçen kuruluş, % 50'sini de belediye olanakları ve gönüllü kişilerden temin ederek, bina amacına uygun hale getirilmişti.

Projelerin amaçları;

- Kasabalarında yaşayan insanlarına okuma alışkanlığı kazandırmak.
- Kültür merkezine yerleştirecekleri bilgisayarlarla dünya ile iletişim ağı kurmak.
- Dil kursları düzenlemek
- Düzenleyecekleri etkinliklerle (folklor, saz kursu, resim -tiyatro çalışmaları, ses yarışması vs.)

- Halı, kilim tezgahları kurarak, insanlarını meslek sahibi yapmak.
  - Orta ve yüksek öğrenim gören öğrencilerin, gelişme ve hayata hazırlanmalarında kurslar açarak yardımcı olmak ve yol göstermek.
  - Düzenli aralıklarla, çeşitli konularda konferans, paneller düzenleyerek kültürel etkinliklerde bulunmak.
- Şeklinde dile getiren, belediye yetkilileri; bu güne kadar, Kültür Merkezi bünyesinde;
1. Kütüphane açtıklarını,
  2. Satranç ve bilardo yarışmaları düzenlediklerini,
  3. 10 adet bilgisayar hizmete sokarak, bilgisayar ve saz kursu düzenleyerek, katılanlara sertifikalarını verdiklerini,
  4. Hafta sonlarında ücretsiz, üniversite kursları düzenlediklerini,

23 Temmuz 2006 tarihinde, ilk defa gençliğin çabaları ile, 1. Karacadağ Şenliğinin düzenlendiğini dile getirdiler. İlk olmasına rağmen bu şenlik olumlu eleştiriler aldı.

Asıl önemlisi de; bölgede ilk defa, bu kasabamızda açılan müzedir. Başta belediye, gençlik ve Karacadağ halkının duyarlı insanları, Kültür merkezi bünyesinde; müze olarak ayrılan bir odaya, ellerindeki antik sayılabilecek giysi, kap - kacak, tarım ve zirai aletlerini bağışlamışlar. Birde; müze olarak ayrılan odaya, kasabanın rahmetlik olmuş büyüklerine ayrılmış olan köşe ayrı bir güzellik katmış. Bu büyüklerimizin, fotoğraflarının bu köşede sergilenip orada insanlarımızın, gençlerimizin hizmetine sunulması bana çok anlamlı geldi.

Kültür Merkezi yöneticilerinin, halka ellerinde bulunan bu tür antik değerdeki, değerleri müzeye bağışlamaları ve bunların burada koruma altına alınması çağrısını da hatırlatarak; Hizmeti geçmiş arka-

daşları candan kutluyor ileriki çalışmalarını için başarılar diliyorum. Ayrıca bu haber için fotoğrafların çekimini yapan *Cem Celep*'e teşekkür ederim.

Pêşbirika çêrok

Xwendevan û heweskarên
qedirbilind!
Bibaxşînin!

Ji ber hinek sedeman, berî
gîştkan jî yên teknîkî diyarkirin
û êlankirina encamên pêşbirika
kurteçîrokên kurdên Anatolîyê
bi derengî ket. Em ê di demeke
kurt da we hayadar bikin.

Konferansa parastin û perwerdeya zimanê kurdî li Diyarbekirê

"Li her derê zimanê kurdî bi kar bînin!"

Konferansa Parastin û Perwerdeya Zimanê Kurdî ku di çarçoveya 4'ê mîna Rojên Wêjeyê li Diyarbekirê di navbera 18 û 19'ê meha 11an de bi beşdariya 150 nûneran, li salona konferansê ya Şaredariya Baxlarê pek hat. Şaredarê Bajare Mezîna Amedê Osman Baydemîrê gotara xwe ya vekirina konferansê, destpekê kir. Birêz Baydemîr, di axaftina xwe de got; ku li ser çand û zimanê kurdî gelek astengî hene. Baydemîr, destnîşan kir ku astengiya herî mezin ne bikaranîna ziman a di jiyana rojane de ye û wiha got: *"Em di jiyana rojane de vî zimanê bi kar bînin. Ez bawerim ev gav pêk werin, her çiqasî di warê qanûnî de jî, di warê hiqûqî de jî ev astengî hebin, zexmetî jî hebin, dem bi dem, roj bi roj mafên çandî, ziman û bikaranîna ziman dê pêş bikeve."*

Foto: Azadiya Welat

Encamname li ser navê delegeyên konferansê, bi kurdî ji aliya Alî Çiftçi û bi tirkî jî ji aliya Samî Tan ve hate xwendin. Di konferansê de li ser rewşa kurdî, asîmîlebûyîn, xweasîmîlekirin, otosansûrî û li ser parastin û perwerdeya zimanê kurdî, gotûbêjên dirêj hatine kirin.

Di encamnameya *Konferansa Parastin û Perwerdeya Zimanê Kurdî* de bang li hemû rêxistinên kurdan ên siyasî û yê civakî, hate kirin û wiha hate gotin: *"Tiştê girîng ev e ku beriya her tiştî di jiyana rojane de, di danûstandinên bi her awayî de zimanê xwe bi kar bînin. Di vî warî de kêmasiyek heye, berî her tiştî divê ev kêmasî ji holê rabe"*.

Hamit Ateş (1947-2006)

çû ser heqîya xwe.

Hamit Ateş di kovara Bîrnebûnê de bi navê Mem û Hem yaranî û henek dinivisî.

Hevalekî ji alîye huner û çandî de xwediyê gotinên dewlemend bû.

Bila rehma Xwedê lê be.

Yên mayîn re em sebireka mezin û serxwaşiyê dixwazin!

ÇÎMA

Ji mamoste Hemîd re

*Dû te ve
qulingan wana asîmanan
per şikestî terk kirin
hêvîyên min di baskên xwe de
hêlandin û wenda kirin*

*bêje te çi kir
dilê te li kê şikest
çîma te dost û heval
çav bi girî
keç û bûkên me şara sêrî xelî
em sêwî kirin*

*te nizanî ew çavên te
yên bi per
kîjan dest û pê yên şikestî
xwelî yê bavên ser!*

MEM XELÎKAN

Hemîd Ateş di sala 1975a ji bo xwe kuştinê (intihar) xwe bi xwe qurşûn kir û çavên xwe wendakirin. Li wê demê, li wê qezayê dayîka wî (Fata Hecî Hemê û bixaltî ya wî, Eşa Erew (Dayîka min) li ser wî kilam çekiri bûn.) Ez dixwazim, jiyana wî hate nivisandin tu kêmasî nebin. Ji bo wê yêkê; ew kilaman li dawîyê ji te re dinivîsîme. Te xwastî yê wana jî, ji bo nivisa hûn li ser Kek Hemîd binivîsin bi cîh bike. Lê min nikarî kîjan dayîka wî û kîjan jî dayîka min gotine, ji hev vedim. Dîsa jî li gotina, ew xwe aşîkar dikine.

Mem Xelîkan

MAMOSTE HEMÎD

Bejna Hemîdî min şîva ter e
Bi ser Altilera şewitî da werdigere
Mircê min qurban gavên junî ya
Melîhe qurban çavên bi per e

Çavên çend in çavên çend in
Bruyên di sera li govend in
Pênc lawikên min din hene
Li herdê Hemîdî min îzbend in

Hemîdî min mêrekî ji mêra zêde
Qawe vekirî yê texsî yê li ber e
Tu muelîm î, te bi pê de
Toxtira çare nedîn daka çavên xwe pê de
Hat gulgulî hat gulgulî
Yaxa spî li stu fetilî
Hemîdî min siweda serê xwe kurkir
Bexê li nênika xwe nefikirî

Serî Hemîdî min çi bi saz e
Bi diyarê Kanîya Jêri ketim
Nizanim dengê qulinga bû, nizanim qaz e
Hemîdî min raketiye xwînê sur e enîyê beyaz e

Hemîdî min mêrê merd e
Çûm dîyarê Kanîya Jêri ketim
Pardosi texsîyê da elbîsê li herd e
Rê bidin daka kûrbûyî çavên bi bîrinên
Destê xwe bi ser de

Fato bê min Hemîdê xwe vi rê kiro
Li ber edlîyê teslîme cenderma kiro
Ser sendelyê rûnişt heqê xwe bi xwe
Li qarşî hêkîm midafe kiro

Mala minê ji mala wê da
Tê dengê koza min gal û gur tê da
Bihata malê dinê malî Hesê gî pê da
Bihata ço û cêmerîyê Mistefa yî Hecî yê bida

Aksaray bişewite ê li hemper e
Î Mihelîm e navî mehkûma medin ser e
Bixaltîyê min mehkûm kirin
Cenderma xwe bi sîleha dane ber e

Bixaltî min him muelîm him şofer e
Li hatina biharê rêçber e
Kes bi zanîne nare ser e
Elî Zêwikê yî ewûkat nare di ber e

Ji mektebê tê çingî rind e bi rê çûyîne
Piyên dirêj li babûne
Salîh tu çûyî Alemên wi Nuh û Hesên re bê
Min îzîna xwe derbas kir li Enqerê ber Nûmûnê

Mem Xelîkan (Berhevkar)

Baba ve kızı aynı zaman da ödül sahibi oldular!

Avrupa'da yaşayan ve Türkçe yazan şairlerin 124 eserle katıldığı 3. Avrupa şiir yarışmasının birincisi, yarışmaya İsveç'ten katılan Hamdi Özyurt'un 'İNSAN GÖZLERİNDEDİR' şiiri oldu.

Aynı zaman da ilkokul üçüncü sınıfına giden kızı, Helina Özyurt da okullararsı öykü yarışmasında yılın "Küçük Nobel Ödülü" sahibi oldu.

Hamdi Özyurt Kuzey Kurdistanlıdır. 1989'dan itibaren İsveç'in Gotland adasında yaşıyor.

Özyurt şimdiye kadar 16 eser vermiştir. Bunların içinde çocuk kitapları, öykü, şiir ve roman türleri vardır. Bu 16 kitaptan beşi romandır.

İNSAN GÖZLERİNDEDİR

ormanın üvey ağacıym ben
yapraklar sarardıkça anımsa beni
ruhu yongasında, kırılan dallarında
yüzgeçsiz balık, kanatsız kuş say beni
leylaksız haziran, düşsüz insan say
gülüşüm bir kahkahadan ödünç
köküm ısladığı toprakta kuruyacak
nabzımı bul, elini alınma koy
ateşim bende fazla burda kalacak

sular ılıdıkça müslüman bir ölüyüm
kazanlar ısındıkça anımsa beni
tenimde üşüyen sabun, unutkan köpük
gözlerin yağsun beni, iki şiir damlası
kendinden sürmeli gözlerin, şair yavrusu
insan bir defa doğar, birkaç kez ölür
bu seferki son yolculuk, temelli gidiş
ha teneşirde kıy adıma, ha musallada
ne fark eder, aynıdır her terkediliş

eşyama sat, imamı sav, sal müminleri
günahlar döküldükçe anımsa beni
işte son noktasıyla en yalancı hakikat
bir susamdan karanlığa açılan kapı gibi
aynı uzaklıkta artık gurbet ile memleket
illa ki üzüdür az ya da çok her insan
oysa ölüm değil, beter olan unutulmak
eski kadınlar gibi aklında taşı beni
yoksa bana müthiş yazık olacak

unu sır, buğdayı sır, taşı efsane
ıssız değirmenlerle anımsa beni
az çevrilmedik nakaratında suyun
bizi birbirimize aşk itti, aşk bağladı
paylaşacak şeyleri kendimiz kaybettik
hadi çat kaşlarını kalem kırar gibi
ağla, ağlamak iyi gelir
yaş düşmese sen düşersin
çünkü insan gözlerindedir

Hamdi Özyurt

Hîndekariya kurdî li Swêdê^(*)

Ali Çiftçi

"Ew kesê ku bi zimanê xwe hîndekariyê nebîne, di destpêkê de zehmetiyên mezin dibîne.

Fêrbûn/hîndekarîya zanistî ku bi zimanekî ku meriv hê baş fêm nake, dem û karê meriv dubare û sêbare dike!"

(Ladberg 2000:156)

"Dema zarokek gotinekê bi zimanê dayika xwe dizanê, dikare bi hêsanî wê gotinê bi zimanê nû fêr bibe."

(heman çavkanî 2000:181)

Hîndekariya kurdî li Swêdê bi dîroka perwerdeya zimanê malê/dayîkê ve destpêdike.

Dîroka perwerdeya bi zimanê dayîkê li Swêdê dereng destpêkiriye. Dema em li programa perwerdê ya Swêdê dinêrin, cara pêşî di programa perwerdê ya Lgr 80î (mufredatê ya Swêdê ya sala 1980) de bi navê zimanê malê(*hemspråk*) lê rast tên. Berî vê di programa Lgr 69an(mufretadata-1969an) de tenê kurseka bi zimanê finî dibînin.

Li gor Lgr 69an di heftê de du saet, di şûna dersek din de ev per-

werdeya tenê bi zimanê finî hebû. Heta sala 1975an li Swêdê dîtineka ku xerib li nav civata Swêdê de bîn asîmîlekirin hakîm bû.

Piştî lêkolîn û encamên perwerdeya asîmîlekirinê, di piranîya raporandê hat diyarkirin ku ev di alîyê perwerdê de ne serkeftî bû. Bilakis ji bo fêrbûna zimanê serdest astengî derdixist pêş.

Bi biryara parlamentoyê ya 1975 an de, fermî perwerdeya bi zimanê dayîkê hat qebûl kirin.

Bi vê polîtîka nû, xerib di gelek katên civakî de bûn xwedî mafên wek azadiya hîlbijartinê, wekhevî, xwedî berpirsyarî û mafên demokratîk û

* Ew gotar di konferansa parastin û perwerdeya zimanê kurdî, di 18-19 /11/2006an de, li Diyarbekirê hatibû pêşkeş kirin.

kesayetî, wek hemwelatiyên Swêde.

Bi vê biryara fermî ya meclisê, di sala 1977an de reforma hîndekariya zimanê malê destpêkir. Li gor vê reformê, mafê her zarokekî, di heftê de du saeta hîndekariya zimanê xwe yê malê bibe û heger hewce bike du saeta jî bi zimanê xwe yê malê alîkariya dersên din bigrê heye. Ev maf jî her li ser daxwzeka azad e. Lê ne mecbûr e. Yanî bi daxwaza dê û bav ve girêdayî ye, heger dê û bav nexwazin, zarok naçin dersa zimanê malê.

Heta sala 1997an ev reforma fermî bi navê hîndekariya zimanê malê hatibû qebûl kirin. 1997an de di şûna zimanê malê, gotina zimanê dayîkê wek fermî hat nav kirin. Sebeba vê jî ev bû ku bi lêvkirina zimanê malê, ji bo kesayetiya zarok tu tiştêk îfade nedikir. Ji ber wê ev guhertin kirin, perwerda zimanê dayîkê (*modersmålsundervisning*).

Ew reform li Swêde, bi qanûnî dikeve berpirsiyarîya hemû şaredariyan. Şaredarî ji bo belavkirina agahdariya vî mafî berpirs e. Ji bo peydakirina mamosta, kitêbên perwerdê û peydakirina hemû îmkanan berpirs e.

Bi vê reforma hîndekariya bi zimanê malê re, di pîla universitê de, di dibistana bilind a mamosteyan de, beşa mamosteyên bi zimanên malê

(*Hemspråkslärarlinje*) hat vekirin. Di destpêkê de ji bo deh zimanên mezin, beş hatin vekirin. Di nav van deh grubên xerib de beşa zimanê kurdî jî hat vekirin. Beşa zimanê kurdî 1985 heta 1995an berdewam kir.

Hîndekariya zimanê kurdî li Swêde jî bi vê prosesa li jor destpêkir. Yanê bi mafên ku ji bo xeriban ji teref dewlêta Swêde ve hatibûn dayîn, kurdan jî jê feyde dîtin. Bi taybetî jî kurdên ji Bakur û Başûr hatibûn, bi aktîvî ev maf bi karanîn.

1980î bi desthilatdariya eskeriya Tirkîyê ve piraniya kurdên politîk ên Bakûrê welêt derketibûn derveyî welêt. Piraniya wan hatibûn li Swêde bi cîh û war bûbûn.

Ev kurdên polîtîk di destpêka 1980î de li Swêde, di warê rêxistinî û hîndekariya zimanê kurdî de aktîv bûn. Bi dehan komelên sîyasî û çandî hatin damezrandin, dîsan bi dehan weşanxanên kurdî hatin avakirin.

Federesyona komelên kurdan hat damezrandin. Bi vê wesilê kurdên Bakur, Başûr, Rojhilat û Rojava û yê ji Anatoliya Navîn hatin ba hev. Bi hev re, di karên polîtîk û çandî de kar kirin. Her bi zimanê kurdî bi hev re deng kirin. Ew hemû bû wesileyek ku hêdî kurd, li Swêde bi kurdan re radibûn û rûdiniştin!...

Ev têkilbûn û hevkarîyên hem-

welatî bûn sebeb ku kurdên Swêdê bi her awahî xwedî li kesayetî û zimanê xwe derketin. Bi rêxistinî bûn. Ew hemû bûn sebeb ku mafên hebûn karibûn bi rihetî, bi kar bin. Hêdî zimanê kurdî jî li Swêdê wek zimanên din bûbû xwedî statuyek û mafek ku karibû pê jiyana xwe bidomîne. Bi sedan mamoste, tercûman û karmendên şaredariyan ku kurdî dizanin, bûn xwedî kar.

Rojname û kovarên mehane, pirtûkên perwerdê û yên zarokan, bi taybetî jî ji destpêka 1980 î heta 2000î bi awakî aktîv hatin weşandin.

Ew hemû ji bo perwerdeya zimanê kurdî bûn alîkar û rê ji bo pêşxistin û parastina zimanê kurdi vekirin.

YE (EU) ji bo parastin û pêşxistina pirzimanî û pirçandî, di dawî de gelek program dan ber xwe. Parastin û pêşxistina pirçandî û pirzimanî yek ji prensipên welatên YE ye. Ji ber wê yekê jî li welatê Ewropa di wan salên dawî de gelek lêkolîn û rapor têne kirin.

Bi kurtî piraniya raporên ku hatine belav kirin, ji bo parastin û pêşxistina zimanê dayîkê, di van herdu xalên jêr de hemfikirin in.

1. Zimanê pêşiyê ji bo kesayetiyê xwediyê roleke mezin e.

2. Ji bo fêrbûna zimanê dûdû û sêsiyan bigeheke hêzdar datîne.

Li gor van presipên YE divê hersal di dibistanan de statîstîkên perwerda zimanê dayîkê bîn kirin.

Li gor wan statîstîkan li Swêdê statîstîkên perwerda kurdî bi giştî bo sala 2004an weha ne:

Li Swêdê, ji pola **yekê** heta ya **neha** 9 046 zarokên kurd ku mafdar in, beşdarî perwerdeya kurdî bibin, hene. Ji wan 5 745 beşdarî perwerdeya kurdî dibin. Ev wek rêjeyek ji %64 e. Hejmara zarokên pêşdibistanan, lîse û şagirdên ku beşdarî perwerdeya bi kurdî ango perwerdeya alîkariyê dibin, ne di nav vê hejmarê de ye.

Eger meriv wan jî bihesibîne, hejmara zarok û ciwanên kurd yên ku li Swêdê beşdarî perwerdeya kurdî dibin di ser heşt hezarî re ne.

Li Swêdê 143 665 şagirdên ku bi 157 ziman û zaraveyên cihê dipeyivin û mafê wan yê beşdarbûna zimanê zikmakî bibin hene. Ji wan %54,77, ango 78699 beşdarî perwerdeya zimanê zikmakî dibin.

Îstatîstîkên perwerdê, Dayreya Karûbarên Îstatîstîkan (SCB), amade dike. Her sal di dawiya meha 10an de her mamoste bi awayê pirsînê, ji şagirdên xwe dipirse, ka li malê bi kîjan zimanî dipeyivin. Her dibistan li gor beyanên mamosteyan formên îstatîstîkan tijî dike û ji SCBê re dişîne.

Li gor îstatîstîkên ku di meha 10an ya sala 2004ê de hatine amadekirin hejmara şagirdên kurd: (tablo 1)

zarave	xwedîmaf*	beşdar	rêjeya beşdaran
kurmancî	5181	2894	%55,3
soranî	3865	2881	%74,54
hemû	9046	5745	%63,5

***Xwedîmaf:** Li gor qanûna perwerdeyê, zarokên ku di mala xwe de, yan bi dê yan bi bav yan jî bi herduyan re, bêyî swêdî bi zimanekî din diaxifin, mafdar in ku beşdarî perwerdeya zimanê zikmakî bibin.

Hejmar û rêjeya keç û kuran: (tablo 2)

kurmancî	xwedîmaf*	beşdar	rêjeya beşdaran
keç	2398	1424	% 59,4
kur	2783	1470	% 52,8

Wek ji van hejmaran jî diyar dibe, rêjeya keçên kurmanciaxêf yê ku beşdarî perwerdeya kurdî dibin ji ya lawan bilintir e. Ango meyla keçan pirtir li ser xwendina kurdî ye.

Li gor îstatîstîkên van heşt salên dawî, hejmara şagirdên kurd yê kurmanciaxêf: (tablo 3)

Sal	xwedîmaf	beşdar	rêjeya beşdaran
1997	3441	1827	% 53,2
1998	3904	2189	% 56,0
1999	3864	2013	% 52,0
2000	4330	2211	% 51,0
2001	4507	2271	% 50,3
2002	4832	2559	%52,9
2003	5111	2702	% 52,8
2004	5181	2894	% 55,8

Di van heşt salên dawî de, rêjeya zarokên kurd yê ku beşdarî perwerdeya kurdî dibin her tim li ser ji %50î re ye. Rêjeya nizmtir ya sala 2000î û ya bilintir jî ya sala 1998 û 2004ê ye. Sedemên vê yekê em nizanin, lê rastîyek heye ku di van salên dawî de meyla rêjeya yê beşdar ber bi bilindbûnê ve

ye. Lê divê ku kurd jî vê yekê bizanibin ku ev rewşa li Swêdê dikare weha berdewam neke. Nimûneya finîyan li ber çavan e (*Li tabloya 5ê binêre*). Her ku diçe di vê civatê de dihelin. Loma êdî ew daxwaza zimanê dayikê kêm dibe.

Di van heşt salên dawî de, hejmara şagirdên ku di pola nehan de kurdî xwendine û dibistan qedandine: (tablo 4)

sal	kurmacî	soranî	hemû
1987	150	41	191
1988	173	61	234
1999	176	115	291
2000	192	147	339
2001	199	162	361
2002	192	192	384
2003	228	235	463
2004	290	273	563
tevî	1600	1226	2826

Kurdî li Swêdê di nav 10 zimanên mezin de ye; ku mirov hejmar û rêjeya çend zimanên ku di nav 10 zimanên mezin de ne bide ber hev, tabloyeke weha derdikeve holê:

Hejmar û rêjeya beşdarbûnê ya perwerdeya zimanê zikmakî ya çend zimanên mezin: (tablo 5)

ziman	xwedîmaf	beşdar	rêjeya beşdaran
erebî	24053	16014	% 67
farisî	6573	4182	% 64
finî	9922	4111	% 41
îspanyolî	10074	5373	% 53
kurdî	9046	5745	% 64
tirkî	5187	3044	% 59
îngilîzî	7250	3556	% 49

Çavkanîya îstatîstîkan:

SCB (Dayreya îstatîstîkan ya navendî ya Swêdê)

Ji malpera dibistana kurdî hatiye wergirtin.

KILAMA ŞÊXÊ HEC ELÎ

Min pir cara bihîstiyê, wer tê gotin, ji Xelika pir meriv li Çelenqelê (Çanakkale) şehîd ketine. Hinekê qala 50 şehîdî dikine. Hingê Xelika 50 mal bûye. Li gorê vê, her malekê şehîdek daye. Va hêjmar ra çiqas rast e nizan im. Min li ser vê mijarê lêkolinên kûr nekiriye, lê wexta ku min ji çend kesan pirsî, wana tenê navê neh-deh şehîdan heldan. Deh kes jî ne hindik in, serî deh malan şehîdek.

Meriv dibihîze ku ji gundên din ên kurd li nava Anatolîyê pir kes li herba Çelenqelê şehîd ketine û gazî bûne. Va jî bi me dinimîne ku di her bostek erdê Tirkîyê da keda (emeg) kurda heye. Wana sewa xelasî û parêztina coxrafya Tirkîyê jî canfêdatîyeke mezinê kirine. Lewma, nabe ku kurdên Anatolîyê xwe li Anatolîyê wekî mihecîr û mivan bibînin yan jî weng warin niman-dine.

Anatolî ji berê da jî cîh û warê ejdadên Kurda bûye. Pêşiyên kurdan Meda, Horya û Zelanîyan li Anatolîyê, Pontus û Kapadokîyê bi hezaran sala berî vê hukumdarî kirine. Mîrîtiya Germîyanên Kurd jî li roja

vaya Anatolîyê hefsed–heştred sal berê hukum ajotîyê. Anatolîya milkê Kurda ye jî.

Çi heyf e ku piraniya Kurdên Anatolîyê jî ji zanîna dirokî bêpar maye. Ew ji bo xwenasîn û kesatîyê ferz e. Kêmanîyeke mezin e ku ronakbîrên kurdên Anatolîyê heta niha li tarîxa xwe ya cîwarî û bûyerên gundê xwe yê tarîxî negerine û li ser wana hayadarî berehev nekirine û nenivistine. Şehîdên herba Çelenqelê ji yek ji wan bûyerana ye.

Şêxê Hec Elî ji Xelika ye (Karacadağ/Kulu/Konya) û li herba Çelenqelê şehîd ketiye. Xwangê, Eşa Hec Elî kilamek li ser wî straye. Birayê min ê rehmetî, Hemîd zû va ye ku çend kilam ji devî Fata Îsmê (Behzatoglu) a rehmetî helnabû ser şêritê (Qeset). Yek ji wana kilama Şêxê Hec Elî bû. Min ji ew li gorê ku min jî qasetê fehm kiriye nivisî. Çend rêz min fehm nekirin û şûna wana bi nixtan nişan kiriyê. Malava be, Mem Xelikan jî alkarî kir û çar çarînen dawîyê ji devî Hûçê Ummê (Çankaya) wergirt û ji min ra şand.

NUH ATEŞ

ŞÊXÊ HEC ELÎ

Şêxko Şêxko hucume Çelenqelê kirin cake
Şêxko te go, em ê bi ber îstirhacê ketine, ma sulhê rica kin
ez heta siwe da nav cîyê xwe da rûniştim,
li ber Xwedê digerîyam mi digo, Ella Ella
sewê xatirî Fatikê Memed şehîdê Çelenqelê gîştka rake

xwangê nawêm berê, nawêm ne jî paşê
hûn ê li mala xwe rûniştine,
ez ê niha ditirsime ji mala bavê xwe ji telaşê
bi salixdanê Heci malê Bêrê, Silî Kerro
birina telê bi tenê di çatî henî ra, li qaşê

weng e weng e Şêxko weng e
qaçaxê çîyayê Çelenqelê dane ber xwe gaz û ben e
Va tirsî, xwang kwîr biwe ê bi tirs e
Kafirê kafir tirsî le min ê pêle we ne

.....
Ro vi roya ra, ro vi roya ra
Dangîyê bavî min qerbelixe
Berx û kavir çûn vi mîya ra

Salixdanê Heci malê Bêrê, Silî Kerro
Birina telê bi tenê li çatîya henî, di ser birûya ra
Ûsivko tu yî li Semûlê li pêr î
Şêxko Şêxko tu li Çelenqelê li nav şêr î

li hêla malê Milosmên vi pêşiyê ketim
lo lo mı go, vî qiranî le cî tîlî, ku va terî
got xwangê ji pêş min here,

ez li nav çex bûm, î temem e, gî venêrî
.....

Dilê min tike tike
Tenak bîrine hendik e
heyşt xwangê vekin
Ka lawik e ka keçik e

Dilê min kula li bin zimên no
şevqê da li Çelenqelê da goristên no
Bûkê mala bavî min sêvi cihîştin
Huro xalan hatin satî nate ser qirên no
Min go heynin berin Çelenqelê her da xwedin no

Dilê min lake lake
Kes ji felekê tu avilê nake
Brayê heyşt xwanga li Çelenqelê maye
Lo lo were xwang kwîr biwin ê hey telake

Ji vê hengorê heta wê hengorê
Raneketim ji dengê dergûşê ji lore lorê
Lo lo telê bi tenê li wir maye
Malneket kafira ji dest min girt bi zorê.

QIRANA ERMENÎ Û RUMAN LI ANATOLIYÊ

DR MÎKAÎLÎ

Mesela qirana ermenîya pir aktuel e, di rojevê da ye. Ji boyî vê min xwest informasyonên ku min heta nika di hin deran da xwendî bûn û ji mezinên me, kal û pîrên xwe bi-hîstî bûn, bi xwendewanên Birne-bûnê va parve kim.

Ji ber ku li dû şera yunan û tirk gundî me ji hêla yunanîya da hatîye şevitandin, mala kalî min çûyi, li Heymanê bi cî bûye. Dîya min wêngê hîn gelek çûk bûye. Wê tim qala cîranên rum dikir û pir kêfa xwe pê dihat.

Ji wa bîranîna yek ew bû;

Dîya min a rehmetî digot; Cîranê me ye rum ji min pir hezdikirine û tim dihatine malê bavî min û ez bi xwe ra dibirime mala xwe û bi min şa dibûni.

Dîya min ji vê ditirsîyayi û ji bavî min ra digotiyî; Heysif va gawirana tu zirarikê nedin keçika me?

Bavî min, ku bixe pir dîndar bû, bi gotina wê dîkenîya yi û digotî na Sitê na, ew na jî insan in û insanên rind û baş in. Qe metirse, ewna ji keçika me hez dikin.

Lê ew Rumana rokê bi yekva wenda bûne. Dûra dê û bavî min ji me ra qalkirin ku cenderme hatine û wana gîştik berhevkirine û birine derekê kuştine.

Dîsa yek ji wan kesena ku 1911 da ji diya xwe bûyi û wêngê mala bavî xwe li Heymanê bûye jî Lawxalê dîyê min, Mehe Yîwiş bû. Ew di 1922 an da, 11 salî ye û li Heymanê çûye mekteba serete (*İlkokul*). Bave wî Yîwişe Hecî Ehmet jî li wir Müstantik yardımcı (*Sorgu Hakimî*) bû ye.

Wî yek bi yek qala Heymaneya wê wextê dikir. Li Heymanê Qaymeqam Ali Cemal Bardakçi, kale Rojnamewanî tirk Murat Bardakçi

Şex Said (Şex Said Elwanî, Şex Said Elwanî 1880-1951 Mikala Parîzi)

bûyî. (Wî di serhildana Şex Said da li Kurdistanê û di gelek komkujîyan da rolek meyn lîstîye), kî cirane wana bûne û kî esnaf û bazirgan bûne, gîştik qal dikir.

Heymanê wêngê li dû Enqerê navendek mezin a dudu ya bûye.

Wî qala Kôr İstefan dikir. Digot ew dewlemendê Heymanê bû. Dukana wî hebû. Dîsa qala Alexandris dikir. Û hîn qala çend Ermeniya dikir.

Wî digot; *Li dû qedandina herba Yunan, cenderme hatin û Gayrî Muslim (ermeni, rum û yahudi) gîşt berhev kirin. Kor Stefan dostê bavî min bû. Wî ji bavî min ra got; İbiş Efendî! Ben evimi ve dükkanimi sana teslim edeyim, eğer bir gün döner-*

sem bana geri ödersin! (İbiş Efendi ez mal û milki xwe teslimi tekim, ku ez zivirim, tu ye wana dîsa bidî min.)

Bavê min nexast di bin wê mesulîyetê keve û ew qebûl nekir. Lê alîkariya Kôr Stefan kir, ew revand Stenbolê. Kôr Stefan ji wir jî revîya çû Yunanistanê. Cardin jî nehat Heymanê. Mal û milke wî jî ji tirkêkî ra ma. Gayrimuslimên din ên ku nikarîbûn birevîyana, ermeni, rum, yahudi gîştik berhevkerin û birin, li jêri Heymanê aşîkî avê hebû, di wir da dan ber qurşunga! Gî kuştin. Kôr Stefan heta sala 1951 a ji bavê min ra name dişand, dinivîsand. Lê li dû mirina bavê min elaqaye me ji hev vudu qetiya.

Li ser qirkirina ermenîyan û gayrimuslima da tiştikî din ku min dîsa ji çend kesên din bihîstî bû, ji hêla Balayê ye.

Li Kêsike(Kesikköprü) begekî bi navî Meh Reş hebûye. Wî ji Kayserî Sarizê bi xwe ra du karkerên ermenî hanîne û wana di xizmeta wî da dişuxlîyane. Li dû şerê yunan komek cenderme gund bi gund digertîyane û li ku ermenî û rum hebûne digirtine û bi xwe ra dibirine.

Rokê wana hatine malîkana Meh Reş jî. Wana gotine; Axawo, me bihîst ku li cem te du ermeni kar dikin, ka tu yê wana teslimî mekî.

Meh Reş merivekî bi nifuz û camer bû. Bi berxedayî ku wana nede cenderma. Lê cenderma soz dane ku li wan xerawiyekî nekin û li du demekê wana dîsa bînin, bidin Meh Reş.

Meh Reş pir bi wana bawer nake jî, mecbur dimê û tenê ermenîyekî didê û î din wedişerîne, nade wana.

Cenderme bi wî ermenîyî va terin. Lê demek şûn va gundî laşî wî ermenîyî li ber gund dibînin. cenderma dest, ning, guhik û serê wî jêkirine, çav jê derxistine û li wir avêtine.

Li ser vê Meh Reş ermenîyi din bi dizika direvîne Stenbolê. Ew ermenî ji Stenbolê jî direve Amerîka yê.

Kesên ku ew mesele ji min ra qal

kirin jî torinên Meh Reş bûn û wexta ku qal dikirin, hîn di bin tesîra vê vahşetê da bûn.

Disa di kitêba H. İbrahim Uçak (ji eşîra Şexan e, jî gundî Şêxa Berbê–Emirler Eskiçalış e. Eslî xwe kurd e.) *Tarih İçinde Haymana*, rûpel 67da nivîskar wekîna qala nebaşiyên gayrimuslîmên navênda Enqerê dike; *Bir gün Samanpazarında işgal kuvvetlerine ait askerlerin kadınlara sarkıntılık ettiği, çocuklara tasalutta bulunduğu haberi şehre yayılmıştı. Bu acı haberi duyan halk galeyandan halindeydi. Nakşibendi Müderrislerinden Başılı Hoca adıyla maruf (Sadullah Seyhan) Ankaralı Hoca bu feci haberden heyecanlanarak 'Bu millet içinde, bir deynek başına mendil bağlayıp ta, ortaya çıkacak kimse yok mu?' diye haykırmıştı.*

Bu haykırış, bu sesleniş, Ankaralının bağrında yüreğinde vatan ve hürriyet ateşini alevlendirecekti. Şehir delikanlıları, genç efeler kendi aralarında gizli bir teşkilat kurarak geceleri olayları çıkaran ekalliyet(Azınlık. Yazarın Notu: Burada hıristiyanlar kastediliyor) evlerine baskınlar vererek, hiç bir iz bırakmadan bıçağı ile kafasını gövdesinden ayırıyordu. Başlarında Aşağı Yüzün bıçkınlardan Ne gezenin Ahmet bu işi maharetle yapıyordu.

Nivîskar H. İbrahim Uçak li vir gelek eşkere û zelal, bi avakî serbilind qala qirkirina gayrimuslima dike. Disa di rûpela 66-67 an da navên kesên ku ew tiştana kirine jî hene. Ewna endamê *Ankara Müdafayi Hukuk Cemiyeti* ne.

Ew komkujîya bi sistem li seranserî Anatoliyê hatiye meşandin. Wekî ku îro tê niqaş kirin, ne tenê li Kurdistanê, Ittihat Terakîperweran ew kar dane peş xwe ku gayrimuslima li Anatoliyê nehêlin, koka wana bînin.

Erê, rast e ku li Kurdistanê jî gelek kurd li hêla Serhedê, ji aliyê er-

menîyan ve hatine qirkirin. Ji ber ku li her gundê Anatoliyê kurdên ku di 1915 an de ji ber wan revîyane, hene û qala wê dikirin. Lê di vê bûyerê da ermenî û rumên ku eslî yê Anatoliyê bûn, welatê xwe wenda kirin.

Bila kurd vê baş bizanin, nika dor hatiye ser wana. Hineka ji me asîmîle dikin, dikin tirk, hîneka bi çeteyên xwe derdixînin dervayî welêt, hînek jî di nav şerê qilêr de dimirin!..

Em dikarin di dawiyê de biwêjin;
Du rûyên rastiye hene!

Em kurd tev mîna sêvên ji darekê ne !

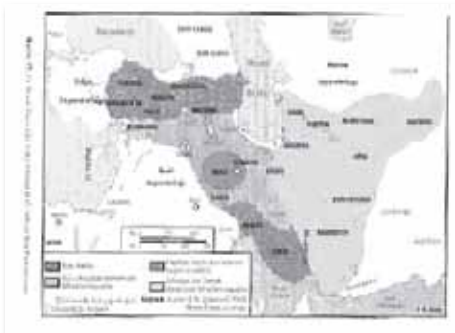
KEMAL TOLAN

Berî ku ez têkevime nav babeta xwe, dibêjim xwezîka fersend û delîl di destên hinek dîroknas û lêkolînavanên me kurd(êzdî)an de hebûna û me jî karîbuna xwe bigihandina ser kûrayiya riknên şaristaniya mirovatiya Mezopotamiyayê. Hingê me yê bidîta û bizanîbûya bê ka netew û êzdiyatîya me çiqasî kevnare.

Ji bona em karibin ciyê hinek valleyên di kironolojiya dîroka koç û qerkirina me kurdan de hene dagrin û piçekî jî dîroka resenî, koç û qerkirina me kurd û êzdiyên xaldiyan agehdar bivin û xwe nasbikin, lazîme û hevî ji we hêjayan dikim ku hûn birênen li nêrîn û çavkaniyên di lêkolîna min ya bi navê **ÊZIDIYATÎ HAVEYNÊ MIROVATIYA MEZOPOTAMIYA** (<http://www.pen-kurd.org/kurdi/kemal-tolan/ezdiyati-haveyne-mirovatiya-mezopotamiya.html>) yê ye. Ev nayê wê mahnê ku min karîbû di vê gotara xwe de hemû pirsgirêkên dîroka koç û qerkirina me kurdan zelal

bidime xwanê. Lê, min nêrîna xwe ya ku dibêjim êzdiyatî haveynê mirovatiya Mezopotamiya yê ye û bi-taybetî jî xizna nasnama gelê kurd e û her weha nêrîna gelek ilimdar, dîroknas, nivîskar, rewşenbîr û rojnamevanên navdar, ku di lêkolîn û pirtûkên xwe de bi taybetî bahsa nav û dîroka êzdiyên xaldiyan kirine zelal dane xwanê.

Weke ku ez ji van ilimdar, dîroknas, nivîskar, rewşenbîr û rojnamevanên navdar fahm dikim, wan jî di nêrîna xwe de zelal dayê xwanê ku gotina miletê Xaltî anjî „Kaldî“, „xaldî“, „xalidî“, „xaldî“, „xalidî“, „xlarodî“, „khaldî-xaldî“, „xalid“ û whd., ji wexta dewleta hurriyan tê.

Û dewleta kurdên Hûrrî jî 4000 sal beriya zayîna Hazretî Îsa hebuye. Wexta Împaratoriya êzdiyên xaldiyan di Mezopotamiya yê de hilweşiya ye şunde, êdî êzdî(kurd) ketine bin bandora gelek împaratoriyên weke ya gutî, kasiyan, mî-taniyan, nehriyan, mûşkiyan, urar-tuyan, mannaiyan, mediyan, sassaniyan, bîzansiyan, birênen li naven ser van xerîtên jorê ku ji ber çavkanî (1) hatine girtin û whd.

Ji vê demê û pêde, êdî çiqas welat û zimanê me yekbin jî, gelek cûdatî û nezanî ne ligoriya daxwaziya me ketiye nava urf, adet, çande, ol û gelên li Kurdistanê hebûn. Her weha gelek valehî, nêrîn an jî agahdariyên ne rast li ser cîh-war û baweriyên li Kurdistanê hene û têne belavkirin.

Min li ser van valehî û neheqiyên di dîroka me de jî, di gelek lêkolînên xwe de bahsa xesar û zilma wan şerên ji bo serkeftina metîngehkarên, neheqî û zordariya di wexta destpêka ola zerdeştî, yahudî, xiristiyanî, musulmanetî û yên wekî dinê hatine li nava Kurdistanê bela bûne, her wusa bahsa zilma şah, xelîfe, sultan, paşa, mîr, beg, walî, axa, jendirme û berpirsiyarên hemu baylozخانên dewletên dagirker ku li kurdan û Êzdiyên ki-

rine, kiriye. Ev tev jî di gelek malper, rojname û kovarên me kurd û êzdiyên de ji bona agehdariya raya giştî hatine weşandin. Dema hûn hêjayan karibin li wan birênen û ji wan fêde bikin kêfa minê pir bê.

Weke min li jorê jî got, raste bi dehan nivîskar, rewşenbîr, dîrokanên xerîb û me kurdan jî li ser dagerkirina welatê me, belawbûn û asîmîlebûna miltê me nivîsandine.

Ji xwe ancax Xwedê tenê pê dizane, bê ka kengî dagîrker hatine ketine nava welatê me, bav-kalên me çend caran qir kirine, bi darê zorê ji hevûdinê qetandine, çend hezar kurdên ku bac û alîkarî nedane wan kuştine, mecbûrî koça kirine û ew birine li herêmên cude ku ji êl û êşîrên wan gelekî dûr de ji bona berjivendiyên xwe bicîh kirine.

Vêca, ezê vê carê jî biçime nava hinek zargotinên me ye dinê guhdarî bikim û birênim, bê ka çend

delîlên dîrokna û lêkolînanên dinê hene ku li ser kronolojiya dîroka koç û qerkirina me kurdan digîhîjine hevûdinê û ezê wan jî pêşkêşî we dost û hevalên hêja bikim.

Ez gelekî dil xweşim ku hinek nivîskar, rewşenbîr û dîrokzanên kurdên me ye Anadolîya Navîn jî li ser ol û koçberiya bav û kalên xwe di malpera <http://www.xelkedondurma.com> <http://www.birnebun.com>, <http://www.golyazibirligi.com> û hwd.ê de dinivîsin.

Weke ku ez ji zargotin û nêrîna hinek van nivîskar, rewşenbîr û dîrokzanên kurdên me ye Anadolîya Navîne jî fam dikim, ev rêzdar an jî weke nêrîna min didine xwanê û dibêjin, piraniya pêşiyên kurdên Anadolîya Navîn jî ji herêma mîrgeha mîletê xaldî anjî „kaldî“, „xalîkan“, „xaldî“, „xalidî“, „haldî“, „halidî“, „alarodî“, „khalidî-xaldî“, „xalid“, „xalta“, „xaldî (urartû)“ Serhedê, derdora Wan ê (http://www.xelkedondurma.com/dirok/dirok_g_html/xalikan_bolge.html) û whd.ê hatine Anadolîyê û heta hinek jî ola bav-kalên xwe ye kevn eşkere dikin.

Ez niha dixwazim çend malik (paragraf)an ji wan nêrînên wane balkêş û weke gotinên wan e orgînal pêşkêşî we hêjayan bikim.

Ev birayên hêja jî dibêjin:

1 – „Hinek rûspîyên me wiha dibêjin, ”Serokên eşîra ji hev heznedikir û hevdu biçûk didîtin, ji hev lome û gazin dikirin.“ Li odeyekê an li civatekê li ser tune ye şer dertêxistin ji hev bi dehan însan dukuştin. Elbet di vir da rola Îslamiyê jî pir bû. Eşîretên Anadolîyê bi piranî ji mezheba henefî (sûnî bûn) Nedixwastin ku digel mezhebê din bijîn. Îro em dibînin şêxbizîni li aliyekî ne. Ew mezheba şahfî ne. Dimilî li aliyekî ne şahfî û henefî ne. Têkiliyên xwe bi hev re pir tunen. Di nava civata kurdên Anadolîyê de kurdên êzidî û elewî jî gelek hebûne. Lê wan ji tirsan re dengê xwe dernetêxistine. Giran û giran ew jî derbasî aliyê Sûniya dibûn.

Hetanî salên 1950–60 an de hê şopa êzîdiya li ser kurdên Anadolîyê hebû. Sîng singo dilistin, agirên mezin vêtêxistin û di dor wî agirî re govend dikşandin û kilam distiran. Digotin, ”avê li êgir neke, ocaxî te kur bibe.” Berî xwe berve roj an hîvê didan û dua dikirin. Gava ku jina porê xwe şê dikirin, porê wan î ku diweşî vedişartin û digotin ”guneye!” Gava ku me xaniyên xwe dixelandin ji nav bi çalan porê jina derdiket.

Kalê min digot, ”Ew çî ye lo hûn

wek êzîdiya serhîşk in!” Min carekê ji wî pirsî; ”Kalo çima êzîdî ewqes ser hişik bûne?” Kurê min, me dîn/ola Mihemed qabul kir. Lê wan qabul nekirin, li ser dîn/ola xwe man.’ Mînakên wiha gelek in.

Qadrî Cemil Paşa jî ji bona Gawestiya wiha dibêje, di kovara Hawarê da. „Berî sed salî piraniya kurmanca koçber bûn. Havînê xwe li çiyayên Kurdistanê yên heft-reng dema xwe di nav gul û gulîlkan da derbasdikirin. Pêz û dewarên xwe diçerandin. Zivistanê jî berê xwe didan çiyên dine germ. Ji fêrat heta Diclê li vê deştê hana fireh çî çî koçer dihatin. Di vê çûyin hatina koçemalî da gayên zexm û xurt û hûr mûrên malên wan hildigirtin. Yekcaran çend malan ji ber qelsbûna gayên xwe nedikaribûn tevî hêla xwe bimeşin. Ji wan vediqetin, di cîkî têr av û giya da çend rojên xwe dibihar-tin. Paşê diçûn digehştin heval û hogirên xwe. Qebîla Seyitxan jî yek ji wan e bû. Mînak hinek jî çiya dadik-evin li deşta Dêrîkê dimînin /manê. Yên ku li dora Dêrîkê manê qebîla Rûta ye. Bi Xerecanan ve pismamê hev in.“ – Berdewama vê gotara balkêş û hêja gelekî weke vê girîng jî di çavkanî (2) an de ye .

2 – „Gerokê bi nav û deng MOT-KÎ wiha dibêje di bîraninê xwe de,

”kurd her tim cîranê Ereb û Farisan bûn. Ji bo ku wan ji ser axa xwe bi-ajon salê sê çar cara êrîş dibirin ser Kurda. Konên wan dişewtandin û li ber deriyê wan çî hebû ew dibirin ji xwe re. Ji kurdan re çiyekî bi tenê ma bû. Ew jî çiya bûn. Stara xwe di-kirin çiya.“

Em kurdên ku li derdorên Ankerê, Qonyê bicîh bûne ji **12a eşîreta** hatine avakirin. Li gor hinek rûspîya bavê wan eşîretan yek bûne, diyê wan cuda bûne. Yanî dibêje serokê Reşû ya bi danzdeh jin-an re zewiciye. Ji her jinekê kurekî wî bûye. Ew her yek bûyê serokê eşiretekê. Îro çiqas kurd li derdora Qonyê, Anqerê û Qirşehrê hene hemû hevdû nasdikin û ji hev keçik birine û lawik zewicandine.

Ew hemû xism û eqrebayê hev in.

- 1– **Sevkî,**
- 2– **Bilkî,**
- 3– **Mîfkî,**
- 4– **Xelkî.**
- 5–**Omerî,**
- 6– **Celkî,**
- 7–**Cudkî,**
- 8–**Terkî,**
- 9– **Nasirî,**
- 10– **Mamitî,**
- 11– **Şêxikî,**
- 12– **Sawedî.**

“ – Berdewama vê gotara balkêş û hêja gelekî weke vê girîng jî di çavkanî (3) an de ye .

3 – “Weke hinek urf û adetên di nava Kurden Aksaray ê de hene û didine xwanê, dibe ku pêşiyên wan jî êzdî bin. Û belkî kurdên êzdî yên herêma Anqerê û li derdora Sincanê bicîh bûne jî merivên hevûdu bin..... wergera ji tirkî: K.T.” – Berdewama vê gotara balkêş û hêja gelekî weke vê girîng jî di çavkanî (4) an de ye .

4 – Dîroka Gölyaziyê : Ev gotara birêz Yusuf Topal jî bi zimanê Tirkî ye û li gor dîtina min, di vir de jî gelekî êşkere û zelal xwanê dibe ku, ciyê êl û eşîrên Xelikan jê derketine jî navenda herêma mîrgeha xaldiya ye û baweriya gelek pêşiyên wan jî êzdiyatî bûye. Berdewama vê gotara balkêş û hêja gelekî weke vê girîng jî di çavkanî (5) an de ye .

Vêca, gava ez li hinek lêkolîn û pirtûkên nivîskar, rewşenbîr û dîrokzanên kurdên me yen ku koçî nava deweletên Sovyeta berê kirine dirênim, dibînim ew jî di nêrîn û berhemên xwe de didine xuyanî ku, ciyê êl û eşîrên wan jê derketine jî navenda herêma mîrgeha xaldiya(Serhedê) ye û baweriya piraniya pêşiyên wan jî êzdiyatî bûye.

Em binêrin dîrokzanê kurd

Prof. Şakirê Xudoyê Mihoyan li ser pêşiyên xwe vê dibêje:

“Pêşiyên min ji Qersê hatine. Sê pêlên koçberan ji Qersê û herêmên derdorê wî hatine, li Ermenîstanê herêma Elegez û derdorê wê bi cîh bûne. Li herêma Elegezê yanzdeh gundên Kurda hene. Li nahiyaya Talîdê dîsa yanzdeh gund hene. Lê kurd li wira, li Êsyan kêmîtir in. Kurdê mayîn, kurdên êzîdî, ew jî li nahiyeka deşta Araratê dijîn.

Pêla pêşîn, di salên 1854–56’a, di şerê rus û tirkan de hatine. Bingeha gundê me Elegez jî, di salên 1850’ê de hatiye danînê. Çimku kalê minê rehmetî digot “wekî ku pey şerê rus û romê du sal, sê sal derbas bûye, ez bûme.” Me jî hesab dikir û derdiket, ku di sala 1856–1857’an de hatine.

Pêla diduya dîsa salên 1877–1878’an de hatine. Pêla sisiya jî wextê şerê Cihanê yê Yekemîn da hatine. Sala 1918 an de rum hatiye, ew dem şerê ermeniya û tirka bû, hûn dizanin wî demî kesekî nedizana ka çi diqewime, ne radyo, ne jî televizyon hebû.”(6)

Ji xwe gelek ji me baş dizanên ku, hîna gelek xuşk û birayên me ye nivîskar, rewşenbîr û dîrokzanên vê herêmê jî bi dehan kitêb û berhemên qedir buha li ser kronolo-

jiya dîroka koç û qerkirina bavkalên me nivîsandine. Ez teva jî bi dil û can pîroz dikim û dibêjim, bila Xwedê û Tawisî–Melek xizmeta wan hêjayan qebûl bike û bejna xwe li ber tevan ditewînim.

Vêca ji ber tengaya cîh, ez naxwazim nêrîna xwe ya (birênen li çavkanî. 7 Rûpel: 26–70) ku min derheqê dîrok, cîh, war, êşîr, êl, qebîle û rewşa mîrgeha xalদিya de nivîsandiye ya di virde dîsa birêz bikim. **Ezê di dewsa xwe de cîh bidime nêrîna mamoste û birayê xwe Dr. Eskerê Boyîk û ew jî weha dibêje:**

“Ew eşîrên kurdên êzdî li dor kîjana ev lêkolîn hatye kirin xwe ra dibêjin xaldî. Berê berê da, heta van salên dewî, wan eşîra heyîta xwe li der–dorên bajarên Sêrtê, Batmanê, qeza Qurtelanê, Erûhê, Bişeryê xweyî dikirin. Li bin zor û zulm, helandinê da çiqas diçû hesavê wan û warên wan kêmbûn, goveka wan teng dibû. Van 15–20 salên dewyê bi masayî cî û werên xwe berdan hatine Ewropayê, xazma Almanayê.

Wextê da mîrgeha xalda li nav Kurdistanê da mîreheke mezin, û bi hêz bûye. Di av da ev çend eşîrên mezin bûne: Qizilî, Niqîbî, Xendeqî, Berekî, Anqosî û hinekên biçûke usa çawa Bisiyan, Biletinî,

emeran, mamereşan û hvd. Ji van hinek niha li ser bawarya êzdîtyê nînin...

Çawa tê zanîn, wextekê, hela 1300 sal li berî zayînê, li der dorê golên Wanê, Êrmyayê û çiyayê Araratê hukumdarîke mezin çê bûye û heta sala 585–an dom kirye. Dîrokê da ew bi navê xaldî (urartû) eyane. Gelo navbera navê wê dewletê û navê van eşîrên kurdên êzdî da girêdanek heye, yan na? Ji bo dest me da delîlên anegor tune ne, em vê pirsê bihêlin dîrozkaran û paşwextiyê ra.

Lê bêjim, hela ez zarok bûm, kalê gundê me jî oda da dicivyan, diaxivîn, çîrok digotin, li ser gelek babetan xeber didan. Ji haj hatinçûyîna cihanê jî kêmbûn. Xwendî jî nîbûn. Wana ne dîroka cihanê zanibû, ne jî haj tiştên kevna û lêkolînên zanarî, arxolojiyê û medenyeta Mêzopotamyayê hebûn... Çi ji kal–bavên xwe bihîstibûn, derheqa wan tiştan da gilî dikirin. Digotin qebîla me, ya Bela jî xaldî ne... Navê çend qebîlên din jî didan, ku li nav êzdîyên Ermenistanê da hebûn (navê wan bîra min da nemane). Wan ji mîna kalên van eşîran digotin xaldî navê eşîrê, yan qebîlê nîne, xaldî navê were, cîye... Eger navê war e, usane wana herêma xwe, welatê xwe ra gotine xalda. Gelo navê xeladê jî (Sîpan

Xelat) ji wî navî nayê? Çawa êzdî bi xwe dibêjin hemû qebîlên êzdîyan xaldî nînin, usa ne bi bawarya min, di bingeha kurdan da (kurdên êzdî jî nav da) gelek civak, medenyet û şaristanyên cûrbicûr yên wê heremê rol listine.

Lê gelo kurdên wê heremê, yên musulman çima xwe ra navêjin xaldî... Bi texmîna min li nav wan da ev nav hatye bîrkerin, sebeb ewe û dîrok jî wê dide îzbatkerin ji pey qulibandîne ra kurdan bêtir koka xwe înkâr kirine û hela gelek malmezinan koka xwe birine malbetên navdarên gel û olên desthilatdar va girêdane.

Tê texmînkirin, di dema xwe da mîrgeha xalda mezin û bi hêz bûye. Salên 1820–1850–î eşîrên mezin, yê li wê heremê ev bûne: qizilî, niqîbî, xendeqî, anqosî, berekî. Ji bo kilam û bîranîna da navê wan tê bîranîn. Mezinayî li wê heremê Mîrzikê Zaza mîrê qesra Ridiwanê, serokê qizilyanyê kirye. Pêra jî lêkolînên dîrokî derdixine holê ku êle mezin bûye û li nav axa–begên fêodal da parevekirî bûye. Hevgerîtin û tifaqa xurt jî tune bûye.

Ji bo belgên dîrokî derheqa mezinayî, hesavê evdên êzdî, gund û warên wê mîrgehê da destê me da tune, em jî wan melûmeta tînin, kî-

jan hevkarê me Kemal Tolan ji devê mezinên wê heremê top kirye û weşandîye. Bê şik hinek şaşî dibe vê nivîsarê da, çawa di nirxandina da usa jî hesav û navên gundên êzdîyan da hebin, lê rastîk sedî sede, ku wê demê hesavê gundên kurdên êzdî yê wê heremê ji evên nivîsar pirtir bûne... Gelek guhestinên mezin jîyana wê heremê, û jîyana Êzdîya da bûne, dest zulm û zorê, qir û birê goveka êzdîtayê teng bûye... Mînakêke biçûk em ji dîrokê bînin: Dema fermana Sultan Mehemedê I da “Reşîd paşa êrîşê dibe li ser Kurdistanê, wê êrîşê da ewî 40 hezar êzdî kuştine...” (Dr. P. Müllêr Sîmonîs, *Dûrch Armênîên, Kûrdîstan und Mêzopotamien*; Mainz 1897.)

Eger her gundekî êzdîya da 400 nefer jî bê hesavkerin, usa ne tek wê êrîşê da 100 gunden êzdîya hatine wêrankirin, li ser rûyê dinyayê unda bûne... Lê çiqas welgerya ne? “(8)

Belê bi rastî dilê min hêjî dixwaze, ku ez di lêkolînên xwe de bersiva gelek pirsanan bidim. Her weha çiqas navên êl û eşîrên me kurdên li cîhanê belabûne û yên hêjî li ser axa bav–kalan hene bidime berhevûdinê û bibêjim birênên xuşk û birayên min, her çiqas dijminên ol û netewa me navên me li goriya berjivendiyên xwe guhastibin jî, em

kurd tev sêvên ji darekê ne. Hemû kultur, çande, ol, êl-êşîrên me jî gul û beybûnê li derdora dara wê sêvê ne. Belê ez çibikim, hîna ew quweta min e ku van tevan bînime ser hevû-dinê kombikim tune ye. Lê, ez ji bo vê armancê ji Xwedê hêvî dikim, ku fersend û tifaqa nivîskar, rewşenbîr, zahne, dîroknas û lêkolînavanên me

kurd(êzdî)an jî hîna mezintir bi-ve û ew jî karîbin ji bona pêşeroja zarokên me temamiya kronolojiya dîroka dagerkirina welatê me, bawerî, belabûn, asîmlebûn, koç û qerkirina me kurdan hîna çêtir zelaltir bidine nasandin û valeyên di dîroka me de sererast bikin.

Çavkanî

1. Mehrdad R. Zady, Bir el Kitabi KÛRTLER– Weşanên Doz sala 2004, rûpel :72,80
2. Hesenê Alê – http://www.xelkedondurma.com/dirok/dirok_a_html/akbal/em_ji_ku_hatin.htm
3. Hesenê Alê – http://www.xelkedondurma.com/dirok/dirok_a_html/akbal/em_ji_ku_hatin_2.htm
4. Memê Hileciki – <http://www.birnebu.com/birnebu/birnebu7/aksaray.htm>
5. Yusuf Topal – <http://www.golyazibirligi.com> –Tarih
6. Prof.Şakirê Xudoyê Mihoyan– http://www.demanu.com.tr/arsiv/18_07_2006_162sy/sir_dirokzane_kurd_mihoyan.htm –
7. Kemal Tolan, Hebûn û Tûnebûna Êzdiyan Tev Romanên Zindîne– Weşanên Dengê Êzdiyan 2000.
8. Eskerê Boyîk– Êzdiyatî Fermanên reş Mîrzikê Zaza Rûpel:193–194 – Ji weşenen Dengê Êzdiyan 2006

Kilame Fatê Usê ji gundê Omara, li ser du lawikên xwe gotibû. Min ji devê xwenga wê, Xeyca Ûsê heynan. Du lawikên Fatê şehîd ketin, yek li gundê Omara û yek jî li çiyayên Kurdistanê hatin kuştin. Yek ji wana bi dergîstî bû. Dergîstiya wî li tî markirin, bi ser wê da Fat bû şareka mezin û li ser herdu lawikên xwe ev kilamên li jêr gotine.

ALTUN BAŞARAN

*Werne min vêkesê
qolcixe Nurî min dana ber meqesê
Yawrim min ji te ra heft organ dagirtin,
çima avtine ser te betaniya malê Mexmî Husê,
Teyîb û televizyona Nurî min rakirin mala Silî Hesê,
Ez çima navime kurbana panzdeh dikîşên li ser qefesê.*

*Lawo lawo Nurî min lawo,
dê axmaxo ki benda cotek lawikî xwe berdawo,
Dê çima li iza cotek lawike xwe negeryawo
çima we negot Fatê min gunewo.
Werne diwarê min feqîrê
bûme kevrekî, ketim li binê birê,
Gundo qe Nurî min neyî bi şora ye
Î serî salê derbastibe bi teşekurê.*

*Ha gulgulî yawrum, ha gulgulî
Sibêda rabû bi dawanca xwe xurcilî,
yawrum qe tu li dergîsta xwe neyî vê dilî
tu mîna Cemîlî min neyî yoksil î.
Li çiya gerim min çiya sêvandin
berxên biharê duhê xwe gerandin,*

Cemîle min berva çiyayê Kurdistanê şandin
Hesê û Xelê pê rûpeka xwe standin
Etka Cemîl bihecandin.
Li çiya gerim min çiya nîştin
Mestên min diriyan paniyên min qeliştîn,
Qirik û qertal li Cemîlê min danîştin
Goştê sêrî xwarin perkê çava pêwa nêştin.

Rindo rindo keke Turkanê,
dijminê ku malê xwe şewitî
Cemîle minî helnaye nîşanê.
Min bûka xwe li tî markir
min serî şûşt guliyên wê qasî kir
Tî biçûk bû, min fedî kir,

Mala Mecê li berbenê,
Sivda dûmanekî zirav, zirav ji ser heltê
Ezê kê zeyên xwe topkime
herme mala Mecê henê, herme henê, herme henê
Sevda Cemîlê min sevda bişewite Kurdistana şewitî
Tirk û kurmênc bi hev da
Gundo Cemîlê min neyî bi şora ye
Î mina zêrî reşadî di çikinî xwe da
Î mina zêrî reşadî di çikinî xwe da...

LO DÎLO

Lo dîlo
Ne bes e gilî û zara
Çima pîne ne girtin
Birînên te
Min kewandî bûn
Bi ramûsanên dost û yara

Nizanî
Jiyan çiqas xwaş e
Ew çi hewar e
Dara jiyana min pel weşandin
Lê
Çavên yarê şîn bihar e

Dilê min tim bi kovanî
Çiqas dîn î
Dîsa buyî ewrekî reş
Brûska dibarînî

Ji dest nezana
Ketîyî zara
Ji ber wana bi xemdî xwe
Najinî
Ne havîn ne jî bihara

MEM XELÎKAN

BİZİM AİLENİN ALIŞANLI HİKAYESİ

NECATİ KANOĞLU

Kürt Alişan Bey Bîrnebûn'un bu güne dek 23, 26, 28 ve 31. olmak üzere toplam dört sayısına konu olmuştur. Birnebûn'un bundan sonra daha kaç sayısına konu olacak bilmiyorum. Ancak bildiğim odur ki, bizim ailede yüzyıldan fazla bir zamandan beri konuşulduğudur. Çocukluğumun elektriksiz, televizyonsuz geçen yıllarının uzun kış gecelerinde, masallardan arta kalan zamanlarda babaannem bize ailemizin hikayesini anlatırdı. Masal anlatırken yüz hatları gerilen, çoğu zaman isteksiz olduğunu açıkça belli eden babaannem, bu hikayeyi kimi zaman canlı tanıyımış, kimi zamanlarda öznesiymiş gibi heyecanla ve seerek anlatırdı. Alişan Bey'in ailemizin bu hikayesindeki rolünü yıllar sonra Yeşilçam marka türk filmlerini izlerken hep Erol Taş rolü ile özdeşleştirirdim ve her Alişan adını duyduğumda ailemizin hikayesi gelir(di) aklıma.

Hem hikayenin iyi anlaşılabilmesi ve hem de Alişan Bey'in torunu sayın

Alev (Alex) Bey'in 'Dedem hangi tarihlerde yaşadı' sorusuna yaklaşık bir cevap verebilmek için kendimden başlayarak cedlerimin ad ve doğum tarihlerini yazacağım.

Bu satırların yazarı: Necati, 1964

Babası: Mecit ,1926

Babası: Mustafa (Hicri 1314) 1896

Babası: Qaso (Kasım, Hicri 1265) 1849

Babası: Mıdık (Mehmet) doğum tarihi Bilinmiyor.

Midik' ın Qaso (Kasım) ile beraber Ehmed ve Hemzo adında iki oğlu daha vardır.

Mıdık'ın en küçük oğlu Qaso'nun doğum tarihi gözönünde bulundurulduğunda Mıdık'ın doğum tarihi yaklaşık 1810 olarak tahmin edilir. Hadisenin vuku bulduğu zaman Mıdık'ın henüz delikanlı olduğu ve Alişan Bey'in de orta yaşın üzerinde bir Bey olduğu dikkate alındığında Mıdık'tan 20-30 yıl büyük olduğu anlaşılır.

Aşiretin (Têrikan)

Diyarbakır'dan gelip bölgeye henüz yerleştiği yıllardır. Mıdık Haymana'ya bağlı Boğazkaya köyünden Fatma ile evlidir ve akrabalarıyla birlikte Sırçasaray köyü veya yakınında bir yerde oturur. Bu bölgeden Alişan Bey'in görevlendirdiği Kulaksız adında biri sorumludur. İki eşli olan bu şahıs Alişan Bey'in çok güvendiği biridir.

Sebeb tam olarak bilinmez ama varsayılrki Mıdık Alişan Bey'in koyduğu kurallara karşı gelmiştir. İşlediği suçtan dolayı Mıdık'ın sorgulanması gerekir ancak Mıdık buna yanaşmamaktadır. Mıdık'ın kendi ayağıyla gidişini sağlamak amacıyla Kulaksız, Mıdık'ın oğlunu (kimi zaman da yeğenini derdi babannem) evinde rehin tutar. Akşam eve gelip çocuğun rehin tutulduğunu öğrenen Mıdık hemen çocuğu almaya gitmeyip Kulaksız'ın evinin yakınında gecenin ilerlemesini bekler. Herkesin derin uykuda olduğu bir anda Kulaksızın yattığı odanın penceresini çerçevesiyle beraber çıkarıp, içeriye sessizce girer ve çocuğu bağlı olduğu direktten çözer. Dışarıda bekleyen atına binip de çocuğu da terkisine alınca narayı atar: "Ben çocuğu aldım. Erkeksen peşimden gelirsin" der. Uykudan uyanan Kulaksız da hemen yatağından fırlayıp atına atlar

ve Mıdık'ın peşine düşer.

Çok geçmeden Kulaksız Mıdık'a yetişir. Kılıçları ile bir süre dövüşürler. Bu kavga sırasında

Kulaksız'ın kolu kopar. Kopuk kolunu küfürler eşliğinde Mıdık'a fırlatan Kulaksız: "Al götür .....k!" der. Mıdık da kopuk kolu Kulaksız'a geri fırlatır ve "Benim bir tane ..... senin ise iki tanedir, sen götür ..... k.!" der ve süratlice oradan ayrılır. Başına gelecekleri az çok tahmin eden Mıdık saklanır. Aradan bir gün geçer durum Alişan Bey'e bildirilir ve Alişan Bey derhal ferman çıkarır. 'Başı beylik Malı Yağma.' Yani başı kesilip Alişan Bey'e verilecek ve malı mülkü de yağmalanacak.

Mıdık bunu sezinlemiş olmalı ki hemen çoluğunu, çocuğunu ve yükde hafif, pahada ağır nesi varsa yanına alıp kaçar. Ne sebeple olduğu hala da bilinmez ama Antep'in İslahiye ilçesine bağlı Qırşûqal (Kırışkal)* köyüne yerleşir. Uzunca bir süre Haymana ve Cihanbeyli'den kopuk yaşanır. Ta ki Qaso köyde kendilerine neden muhacir diye hitab ettiklerini merak edip babası Mıdık'a sorana kadar. Olanı biteni, Haymana ve Cihanbeyli'de akrabalarının olduğunu öğrenen Qaso akrabalarını ziyaret etmek için babasından izin alarak Haymana'ya gelir. Akrabalarında

* Kırışkal köyü şimdi Gaziantep ilinin yeni ilçesi Nurdağı'na bağlıdır.

bir süre kalıp dönme fikrinden, akrabalarının kendisini evlendirmek istemeleri nedeniyle vazgeçen Qaso, ölene kadar bir daha Antep'e gitmez. Daha sonraki yıllarda Qaso'nun ağabeyi Ehmed kendisini iki ke-re ziyaret eder. Bir keresinde Qaso onu da kalması için ikna etmişse de, kısa bir süre sonra vazgeçip tekrar Antep'e dönmüştür.

Hemzo'nun Qaso'yu ziyaret için Ankara'ya kadar geldiğini o sıralar Ankara'da çalışmak amacıyla bulunan akrabalar görürler ama Hemzo bir türlü gelmez. Sonraları Çankırı veya Çorum'a yerleştiği şeklinde haberler gelse de bir türlü doğrulanmaz.

Uzun süren savaş yıllarında (Balkan, Çanakkale ve I. Dünya) ilişkiler tamamen kopar. Qaso 1919 yılında vefat eder ve amcalarının akibetini; eğer savaştan sağ dönerse oğul Mıstık (Mustafa) yani dedem araştıracaktır. Nihayet savaşlar biter ve Mıstık Yunanistan'da 6 aylık bir esaretten sonra biraz da tesadüf eseri sağ salim köye döner. Köyden kendisiyle beraber savaşa gidenlerden yirmi kişi dönmemiştir. (Bu sayı; köyün o zamanki nüfusu gözönüne alındığında çok büyük bir sayıdır) Biraz derlenip toparlandıktan sonra amcalarının akibetini araştırmayı kafasına koyan Mustafa dört elle işe sarılmıştır. Tarlada çift sürdüğü bir gün, komşu tarlaların sahiplere,

jandarma tarafından asker kaçağı olmaları nedeniyle baskına uğrarlar. Engebeli olan arazide kaçarak izlerini kaybettiren bu kişilerin yerine, jandarmalar kaçaklardan birinin o an tarlada bulunan 5-6 yaşlarındaki çocuğunu rehin tutmak amacıyla götürmek ister. Bu isteğe Mıstık karşı çıkar, çocuğun götürülmesine gönlü razı olmaz ve jandarmayla boğuşurlar. Mıstık jandarmanın silahını elinden alır. Bu arada yakında bulunan diğer jandarmalar da gelecek tarla aralığında bulunan taşlarla Mıstık'ı öldüresiye döverler. Hatta öldü sanıp bırakırlar. Sırt kemiği ve kaburgaları kırılan Mıstık savaştan sonra ikinci kez de azraili yener ama bu defa o kadar şanslı değildir ve sakat kalır. Sırtında ölene kadar taşıyacağı bir kamburu vardır artık. Daha da kötüsü amcalarının akibetini araştırarak durumu kalmamıştır. Mıstık yıllar sonra kendisine verilmek istenen İstiklal Madalyasını, sırtındaki kamburu göstererek "Ben madalyayı çoktan taşıyorum" diyerek almaz. Ayrıca bağlanmak istenen gazi maaşını da reddeder. Amcalarının akibetini araştırma işini ileride doğacak olan tek oğul Mecit'e devreden Mıstık 1965 yılında vefat ettiği ana kadar "amcalarımın akibetini öğrenemedim" diyecektir.

Babamın akibet araştırma isteğine de, tek erkek evlat oluşu nedeniyle

annesi, başına bir hal gelir korkusuyla sürekli karşı gelmiştir. Babamın bizzat Antep'e giderek akrabalarının akibetini araştırma isteğinin sürekli gündemde olmasının nedeni, galiba dedem Mıstık'ın ölüm döşesinde "amcalarımın akibetini öğrenemedim" sözleriydi. Babam uzun süre mektuplaşmalar (kimi zaman Qirişkal köyü muhtarı ile kimi zaman İslahiye kaymakamlığıyla) sonuç almaya çalıştı, ama maalesef her seferinde "ya öyle birilerini tanımıyoruz" ya da "öyle birileri varmış ama göç etmişler" türünden cevaplar aldı.

Babam akrabalarının izini bulma umudunu yitirmemiş daha. Arada bir soruyor bizlere araştırıyormuyuz diye. Özellikle Antepli bir arkadaşımız var dediğimizde, "kendisine bir sorsanıza belki bizimkileri tanır" der. Cihanbeyli'de nakliyeciliğin yaygın olduğu yıllarda da şoförlere İslahiye'ye uğramaları durumunda sorup soruşturmalarını rica ederdi.

Bütün bu yazılanlara dikkat edildiğinde Alex Bey (Alişan Bey'in torunu) ile durumlarımızın birbirine çok benzediği ortaya çıkıyor. Alex Bey, Alişan Bey'in soyundan beşinci kuşaktandır ve ben de Alişan Bey'in muhatabı olan Mıdık'ın soyundan beşinci kuşaktanım. Alex Bey ile ara-

mızdaki yaş farkı, Mıdık ile Alişan Bey arasındaki yaş farkı kadardır. Bizim soyun İslahiye ve Cihanbeyli olmak üzere iki ayrı yerde yerleşmeleri gibi Alişan Bey'in soyundan gelenler de Üsküdar ve Ankara'da yerleşikler. Devletin güvenlik güçleri Alişan Bey ve kardeşi Bostan hanımın mezarlarını tahrip ederek geriye onlarla ilgili bilgi kalmasını engellemişler. Dedem Mıstık da devletin güvenlik gücü olan jandarma tarafından sakat bırakılıp amcalarına gidişi engellenmiş. Son ortak özellik: Ben yurtdışından (Almanya), Alex Bey de yurtdışından (ABD) soy araştırıyor. Galiba Alex Bey benden biraz daha şanslı, çünkü Birnebun dergisi daha önce akrabalarından biriyle bir röportaj yapmış ve önemli bilgiler sunulmuş kendisine.

Umarım Alex Bey'in akrabalarına ulaşma çabası sonuç verir ve yıllarca süren hasretleri sona erer. Bize gelince: İnternet sitelerinde, sayfalarında fırsat oldukça ve olanaklarımız ölçüsünde araştırıyoruz. Bazen heyecanlanıp 'akrabalarımızın izini bulduk galiba' dediğimiz anlar bile oluyor. Ama çok geçmeden tekrar başa dönüyoruz. Teknolojik gelişmeler bizden yana ve bu nedenle de umutluyuz. Akrabalarımızın izini bulacağız.

İçtoroslar'da Sinemilli Aşireti ve Komşuları

MEHMET BAYRAK

I- Osmanlı/Türk Kaynaklarında Sinemilli ve Komşu Aşiretler

Diğer Kürt ya da İçtoros aşiretleri gibi Sinemilli aşireti hakkında da ilk bilgileri veren, kuşkusuz Osmanlı kaynakları olur.

Başbakanlık Arşivi belgelerinden yararlanan Cevdet Türkay, konuya ilişkin önemli eserinin iki yerinde Sinemilli Aşireti'den söz eder. **Sinemilli** ve **Sinemimli** adlarıyla geçen Aşiretin, Maraş Sancağı'nın merkez kazasıyla Elbistan kazasına bağlı birimlerde yaşadığı ve **Ekrâd Taifesi**'nden yani Kürt olduğu vurgulanır. Maraş, eyalet haline geldikten sonra da Aşiretin, Maraş Sancağı'na ve Elbistan Kazası'na bağlı olarak, Yörükân Taifesinden yani konar-göçer olarak yaşadığı bildirilir. ⁽¹⁾

Aynı kaynakta yer verilen yöre aşiretlerinden biri de **Atmalı** aşiretidir. Osmanlı belgelerinde **Atma** veya **Atmalı** olarak geçen aşiretin; geçmişte Kayseri sancağına bağlı Darendede, Malatya, Maraş, Arapgir sancağı, geçmişte Malatya'ya bağlı

Keban Madeni, Sivas ve Rakka'da oturduğu ve „*Konar-göçer Ekrâd taifesinden*“ olduğu belirtilir. (age, s. 50)

Aynı kaynakta „**Atmalı Kürdü**“ olarak da geçen aşiretin yayılım coğrafyası bu kez Diyarbakır, Siverek, Erzurum ve Çıldır'ı da kucaklayacak şekilde daha da genişler. Bunlara doğrudan Elbistan kazası da eklenir. Bu kayıтта, Keban Madeni, Harput Sancağı'na bağlıdır. Aşiret, yine „*Konar-Göçer Ekrad taifesinden*“ olarak sunulur. (age, s. 210)

Atmalılar'ın Sivas/Divriği kolu-na değinen yazan Necdet Sakaoğlu, bu aşiretin çok geniş bir coğrafyaya dağıldığını ve bunların ancak küçük bir bölümünün Divriği bölgesine yerleştiğini vurguladıktan sonra, sözlerini şöyle sürdürüyor: „*Asıl Atmalılar, Rişvan konfederasyonuna bağlı büyük bir boy olup **Tilki-ler, Kizirliler, Haydarlılar, Ke-tiler, Sadakalar, Kızkapanlılar, Karahasanlılar, Karalar, Ağcalar, Turuçlular, Kabalar** gibi birçok oymağa ayrılmışlardır.*“ ⁽²⁾

Osmanlı resmi kaynaklarında yer verilen İçtoros aşiretlerinden biri de, „**Kılıçlı Ekrâdı**“ veya „**Kılıçlı Ekrâdı**“ olarak geçen **Kılıçlı Aşireti**’dir. Maraş’tan başlayarak bugün Suriye sınırları içinde kalan Hama, Humus ve Rakka’ya kadar geniş bir alana yayılan aşiretin, „*Türkman Ekrâdı Yörükânı taifesinden*“ olduğu belirtilir. (age, s. 515). „**Ekrâd-ı Kılıçlı**“ yani **Kılıçlı Kürdü** olarak nitelenen cemaatin, „*Ekrâd Taifesinden olmalarından nâşî, Rakka’da iskân edildikleri*“ de vurgulanır (age, s.516). Aynı yerdeki bir başka kayıttada, „*Kılıçlı Ekrâdı Cemaatının, Elbistan ve Maraş arasında Ahsendere adlı bölgede iskân edildiği*“ bildirilmektedir. (age, s. 516)

Birçok Türkmen aşiretlerinin yanısıra **Kılıçlı, Bektaşlı, Lek** ve **Okçuizzeddinli** gibi çok sayıda Kürt aşiretlerinin de, 17. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak Hama, Humus, Rakka ve Adana bölgelerine iskân edildikleri ve bunların bir bölümünün bu bölgelerden kaçarak eski topraklarına geri döndükleri biliniyor.⁽³⁾ Kılıçlı aşiretinin, üstte sözü edilen yerleştirilmesi, bu türden bir geri dönüş yerleştirilmesidir. Hatta, bir başka Osmanlı kaydında 1696 yılında Elbistan bölgesine geçen Kılıçlı Kürtleri’nden bir bölümünün

1705’te yeniden Rakka’ya getirildikleri bildirilmektedir.⁽⁴⁾

19. Yüzyıla ait (1849– 1871 yılları arası) Devlet Salnâmeleri’nde de, **Celikân, Atmalı** ve **Kılıçlı** aşiretlerinin yanısıra **Sinemilli Aşireti**’nin, Adana eyaletine bağlı olarak yaşadığı belirtilir. Aynı döneme ait Salnamelerde, bu aşiretlerin bir bölümünün de Halep eyaletine bağlı Maraş livasında yaşadığı kaydedilir.⁽⁵⁾

Prof. Dr. Selçuk Günay, İçtoroslar aşiretleriyle konar-göçer toplulukların 19. yüzyılda mülki teşkilat içine alınması konusunda şunları söylüyor:

„Osmanlı Devleti’nin sosyo-ekonomik ve idari sistemini etkileyen faktörlerden birisi de (Konar-Göçer) olarak adlandırılan aşiretlerdir. Genellikle hayvancılıkla yaşayan bu toplulukların temel fonksiyonu hayvanlarına otlak aramak ve kışlak ile yaylak arasında hareketli bir hayat sürdürmek şeklinde tecelli etmiştir. (...) Osmanlı Devleti 17. ve 18. asırda aşiretlerin hukuki *durumunu daha da netleştirerek, onların çeşitli sebeplerle iskân ettirilmesi politikasına ağırlık vermiştir. Osmanlı Devleti, bu sebeplerden dolayı konar- göçerlere ayrı bir hukuk sistemi uygulayarak birtakım kanunnâmeler çıkarmak suretiyle yerli ahaliden ayrı bir düzene*

tabi tutulmuştur. Nitekim aşiretlerin yerleşik hayata geçirilmesi de bu politikanın bir sonucudur., (6)

Cumhuriyet döneminde, Dersim aşiretleri çerçevesinde Sinemilli aşiretine yer veren ilk yazarlardan biri, Erzincan Valilerinden Ali Kemali (Aksüt) olur. Yazar, Sinemilli aşiretinin Erzincan'ın Vaver (Vağaver), Kemah'ın Dere ve Nekkaroğlu köyleriyle, Elazığ'a bağlı köylerde, Akçadağ ve Elbistan kazalarında oturduklarını söyler. Eski yönetici ve yazar, ayrıca Dersim bölgesindeki Ocakları sıralarken, **Sinemilli Baba Ocağı**'na da yer verir. (7)

Daha sonra yeni bir Erzincan Tarihi yazan Tahir Erdoğan Şahin, aynı bilgileri tekrarlar. (8) Aleviler'in inanç önderleri bağlamında Sinemilli aşiretine ve ocağına yer veren Burhan Kocadağ, önceki bilgilere ek olarak Malatya'nın Arguvan ve Maraş'ın Pazarcık ilçesine bağlı (35) köyde de Sinemilliler'in yaşadığını belirtir ve sözlerini şöyle sürdürür: „*Sinemilli liderin mezarı Keban'da bulunmaktadır. Burası yatır olarak sürekli ziyaret edilmektedir. Sinemilliler'in Kalenderoğlu ile yakın ilişkileri olmuştur. Dedelik sıfatına mensup Sinemilliler, yörelerinde diğer ocaklara göre fazla ünlenmemekle be-*

raber, Maraş bölgesinde etkin bir ocak olarak görünmektedirler., (9)

Prof. Dr. Alemdar Yalçın ile Hacı Yılmaz, Sinemilli Aşireti'ni, Milli Aşiretinin bir üst kolu“ olarak sunmakta ve Osmanlı döneminde Maraş bölgesindeki „*Bektaşlı Cemaati*“ ile ilişkilendirmektedir. Adı geçen yazarlar, bu Cemaatın bir mensubu olan Seyyid Bektaş'a 1695'te verilen bir Şecere'yi, **Sinemilli Baba Ocağı**'nın Şeceresi olarak sunmaya çalışmaktadırlar. (10)

Osmanlı kaynaklarında „*Konargöçer Türkmân Ekrâdı taifesinden*“ olarak sunulan **Bektaşlı Cemaati**'nin, İçtoroslar'ı da kapsayan geniş bir coğrafyaya yayıldığı biliniyor. Hatta, 1713 tarihli bir Aşiretleri İskân Defteri'nde, Rişvan aşiretine tabi olan bu cemaatın, Kılıçlı ve Türkmen Tecirli aşiretiyle birlikte öteden beri eşkıyalık yaptıkları belirtiliyor. (Bkz. *Türkey: age, s. 239, 240, 809*)

Bu türden Devlet eliyle yapılmış bir başka resmi yayın da, Pazarcık Kaymakamlığı'nın web sitesinde yayımlanmıştır ki, bunu da bilimsel bir çalışmada kaynak olarak kullanmak mümkün değildir.

Resmi planda red ve inkârcı, gizli planda itirafçı ve kabulcü bir tutum izleyen Devlet'in, Osmanlı'dan bu yana aşiretler konusunda kimi gizli raporlar

hazırladığı biliniyor. 1970’li yılların başlarında hazırlanan bu türden bir Aşiretler Raporu’nda, diğer Kürt aşiretlerinin yanısıra Maraş bölgesinden **Atmalı, Avdalan, Celikanlı, Şıxraşan, Hıdıran, Kılıçlı, Koçgiri, Mahkânlı, Resulanlı, Sinemilli, Şadıllı, Şemsikan, Zelikan** gibi aşiretler dilleri, inançları, liderleri ve yerleşik buldukları köyler itibarıyla tanıtılırlar. ⁽¹¹⁾

II– Kürt Kaynaklarında İçtoroslar Aşiretleri

Kürt literatüründe aşiretler üzerinde yoğunlaşan çalışmalarda da, İçtoroslar Aşiretlerine yer verilir.

Bu tür çalışmaların bir bölümü, salt Kürt coğrafyasının belli bölümlerini kapsar. Sözgelimi Dr. Mohammed Mokri, İran Kürt coğrafyasındaki aşiretleri, Abbas El– Azzavi Güney Kürdistan’daki aşiretleri, Kelimullah Tevahuri Horasan’daki Kürt aşiretlerini işlerler.

Kürt yerleşim bölgelerini bir bütün olarak işleyen çalışmaların başlıcalarından biri, Mehmed Emin Zeki Bey’in çalışmasıdır. M. Emin Zeki Bey, Fırat nehri ile Kızılırmak nehri arasında yaşayan aşiretleri dört kümeye ayırır ki, bunlardan birini „**Sinemilli Aşireti ve Çevresindeki-ler**“ olarak nitelendirir. Bu kümeye

giren aşiretler şöyle sıralanır: **Sinemilli/ Sinemenli, Alhas, Godzur, Karahasan, Gogerışanlı, Kadirli, Doğanlı, Veliyanlı, Celikânlı, Delikânlı, Belikânlı, Lekkerdi.** ⁽¹²⁾

Bu aşiretlerin her biri hakkında bilgiler veren yazar, Sinemilli aşireti hakkında şu belirlemelerde bulunur: „3.500 aileye varırlar. Malatya’ya yakın otururlar. Alevi inancındandırlar. Şiveleri biraz Farsça’ya yaklaşır.“

Yazar, Alhas aşiretini ise şöyle tanıtır: „500 ailedir. Halep’in güneyinde de bu adda bir aşiret vardır. Bunların aynı aşiret olması gerekir.“

İranlı Kürt tarihçi Şeyh Muhammed Merdux–u Kürdistanî ise Sinemilli aşireti için şu Farsça ifadeyi kullanır: „*Du hezar u pansed hânevari hestend der nezdiki (Malatya) heme Şitend*“. Türkçe söyleyişle, „*İkibin beşyüz ailedirler, Malatya yakınlarında otururlar ve hemen tamamı Şiidirler.*“ ⁽¹³⁾

Dersim’den başlayarak İçtoroslar’a kadar muhtelif aşiretler hakkında bilgi veren **Dr. Vet. M. Nuri Dersimi**, bu aşiretleri yakından tanıyan bir Kürt aydını olarak, daha kapsamlı bilgiler verir. Dersimi, Sinemilli ve Alhas aşiretlerinin, Atma aşiretinden koptuklarını şu sözlerle ifade eder: „*Atma aşiretinden birçok kabile-*

ler ayrılarak güney–batı vilayetlerine göçmüşlerdir. Göç eden bu kabileler Antep, Maraş ve Kilis mıntıklarında Kürt– Alevi geleneklerini bugüne kadar muhafaza etmektedirler. Sinemilli, Alhas, Koçer kabileleri dahi esasen Atma aşiretinden ayrılmışlardır.“⁽¹⁴⁾

Çok eski tarihlerden beri Dersim yöresinde **Sinemilli Baba Ocağı** bulunmakla birlikte, Atma, Sinemilli ve Alhas aşiretlerinin birçok alanda içiçe ya da yanyana yaşamasından dolayı, Nuri Dersimi'nin getirdiği bu farklı görüşü ciddiyetle incelemek gerekir. Çünkü, 18. yüzyıla ait Batılı kaynaklarda Atma adı öne çıkarken, 19. yüzyıla ait kaynaklarda aşiret adlarının artması, üzerinde durulmaya değer bir husustur.

III– Batılı Kaynaklarda Sinemilli Aşireti ve Komşuları

Belirleyebildiğimiz kadarıyla, İçtoroslar aşiretlerine yer veren ilk Batılı gezgin Carsten Niebuhr olur. Niebuhr, daha 18. yüzyılın ikinci yarısında Antep'in kuzeyine düşen İçtoroslar aşiretlerini sıralarken şu bilgileri verir:

Kürecikli Aşireti : 500 çadır
Atmalı Aşireti : 1000 çadır
Havidli Aşireti : 2000 çadır
Sebanlı Aşireti : 1000 çadır
Kılıçlı Aşireti : 400 çadır

Çakallı Aşireti: 700 çadır.

Niebuhr, kısmen İçtoroslar'a da uzanan diğer büyük aşiretleri ise şöyle sıralar:

İzoli: 1000 çadır

Cihanbegli: 10.000 çadır

Rişvan: 12.000 çadır

Milli : 11.000 çadır⁽¹⁵⁾

İçtoroslar'daki Kürt aşiretlerine ilişkin gözleme dayalı ilginç belirlemelerde bulunan Batılı gezginlerden biri, Fransız Babtistin Poujoulat' dır. Poujoulat, 1835–39 döneminde devam eden Aşiretleri „ıslah“ etme çalışmaları çerçevesinde faaliyet yürüten Osmanlı ordusunun Malatya'daki karargâhını ziyaret eder ve bölgedeki Kürt aşiretleri konusunda ilginç bilgiler ve anekdotlar sunar. Seyahatnamesinde yer alan 1838 tarihli bir mektubunda İçtoroslar Aşiretleri'ne de değinir:

„Bu mektubun yazıldığı yer Anti–Toros, özellikle Kürtler'in yerleşim bölgesi. En doğru verilere göre, Kürt nüfusu üç milyona yakın. Yaklaşık yüzbin kadarı Nasturi Hıristiyan. (...) Hıristiyan Kürtler, Türkler'e karşı yapılan savaşlarda pek az yer almıştır. Nüfusun geri kalan bölümü Ali inancından. Fakat **Muhammedçilik onlarda Zerdüsti büyücülük inançlarının kalıntılarına benzer**

çeşitli bātını itikatların karışımı. Hiç camileri yok. Kur'an'da belirtilen saatlerde ibadet etmiyorlar. Mekke'ye hacca gitmedikleri gibi, kendilerini Ramazan'da oruç tutmakla da yükümlü görmüyorlar. “⁽¹⁶⁾

1835–39 Yılları arasında dört yıl süreyle Osmanlı ordusunda müşavir-subay olarak görev yapan, sonraların meşhur Alman mareşali **Helmuth von Moltke** de, Silemilli, Atma ve Kılıçlı gibi komşu aşiretlerden sözeden Batılı şahsiyetlerden biridir. Ne var ki, Ermeniler'in Hıristiyan Türkler olduğunu sanan Moltke, yukardaki üç aşireti de yanlışlıkla „Türkmen“ aşireti olarak sunar. ⁽¹⁷⁾

19. Yüzyıl ortalarında doğrudan Osmanlı Salnameleri'nden yola çıkarak, İçtoros Aşiretleri konusunda bilgi veren bir başka araştırmacı ise Alman bilimadamı **Dr. O. Blau** olur. Blau, o dönem Adana vilayetini ve Maraş sancağına bağlı olarak şu aşiretlerin adlarını sıralar: *Nadirli, Çakallı, Celikânlı, Sinemilli, Kılıçlı, Atmalı.*

Yazar, yine aynı kaynaklardan yola çıkarak, Harput'a bağlı ve İçtoroslar bölgesine giren Malatya ve Besni kesimlerinden şu aşiretlerin ismini sıralar: *İzoli, Balyan, Çakallı, Atmalı, Bîrûş, Alyatlı–Rışvanî.* ⁽¹⁸⁾

İçtoros Aşiretleri de dahil, Kürt

aşiretleri hakkında en ayrıntılı bilgileri veren ilk Batılı araştırmacı **Mark Sykes** olur. Mark Sykes, bilindiği gibi Sykes– Pico Antlaşması'na adını veren ünlü İngiliz devlet adamlarındanandır.

Ayrı bir kesim olarak, Kızılırmak ile Fırat nehirleri arasında kalan bölgede yaşayan Kızılbaş Kürt aşiretlerinden biri olarak *Sinemilliler'* i Milan aşiretine bağlamak eğiliminde olan yazar; bunların Azerbaycan'dan gelmiş olabileceklerini de bir olasılık olarak söylemektedir. Yazar şunları söylüyor:

„*Polis ve hükümet görevlileri Sinemilli aşiretini Kızılbaş Kürtler olarak kabul etmektedir. Bunlar tümüyle Şiidirler, ancak putperestlik ya da başka gizli bir dinle ilişkilerinin olmadığı açıktır. Bunlar gayet iyi, yakışıklı, iyi çiftçi, okur–yazar bir halktır. Evlerinin içini süslemekte sanatkârdırlar.*“ ⁽¹⁹⁾

Yazar, İçtoros Aşiretleri'ni sıralarken de, Sinemilli aşiretini önemli bir aşiret olarak sunar ve şu görüşleri dile getirir:

„*Sinemilliler 2500 ailedirler. Malatya civarında yarlaşmış gerçek Şiilerin büyük bir aşiretidir. Gerçek Şiidirler ve bildirildiğine göre, bunların kullandığı dialekt –diğer Kürtlerinkiyle karşılaştırıldığında–*

modern Pers diline en yakın olanıdır. Bunların Avrupalı ve yabancılara karşı ilişkileri gayet dostçadır. Bu olgu, tüm Şii ve Kızılbaşlar'ın insancıl oldukları yargısını doğrulamakla birlikte, tam tersine ben acı deneyimlere sahibim.“⁽²⁰⁾

Yazarın, ne tür acı deneyimlere sahip olup olmadığını bilmiyoruz ama; onun da diğer Batılı birçok yazar gibi Kızılbaş/Aleviliğini, Şiilikle karıştırdığını görüyoruz.

Mark Sykes, Sinemilliler dışında İçtoros Aşiretleri arasında, kısa tanıtlarla şu aşiretleri sıralar:

Kürecik: Aile sayısı bilinmiyor. Bunun bir ad olduğunu sanmıyorum. (Kürecik Aşiretleri kavramının, yöredeki birçok aşiretin toptan adı olduğu biliniyor. MB)

Alxas: 500 aile. Haleb'in güneydoğusunda Alxas adında bir dağ var ve bu aşiret, adını bu dağdan almış olabilir.

Kadirzor: 600 aile.

Karabasan: 300 aile.

Çuxreşanlı: 5 aile, yerleşik olması olasıdır.

Nadirli: Aile sayısı bilinmiyor.

Doğanlı: 250 aile. Göçebedir.

Delikanlı: 200 aile. Maraş ovasında göçebe küçük bir aşirettir. Erkekleri uzun ve iyi yapılı, kadınları ise güzeldir. Bunlar yazları Toros

eteklerinde olağan Kürt çadırında, kışları Kilis'in 30 mil batısında kurulu, etrafı taş duvarla çevrili çadırlarda geçirirler.

Celikanlı: Aile sayısı bilinmiyor. Bazıları Van, diğerleri Maraş ovasında yerleşmişlerdir. Maraş ovasında yerleşenler fakirdirler, hayvancılık ve çobanlıkla geçirirler.

Belikanlı: 250 aile. Tümüyle göçebe. Kurmanci lehçesi konuşur. Maraş vadisi boyunca uzanırlar.

Atmanikan ve **Canbek** aşiretlerine de kısaca yer veren yazar, XIX. yüzyılda ve XX. yüzyıl başlarında İçtoroslar bölgesine göçmüş olan **Qoçgiri Aşireti**'nin; esas olarak Dersim'de, Sivas-Zara yolunun kuzeyinde az bilinen bir bölgede yaşadığını ve sayılarının 10 bin aileyi bulduğunu bildirir. Sykes de, Koçgiri aşiret konfederasyonunu, bir aşiretten çok bir ulus (nation) olarak nitelendirmekte ve şu alt gruplara ayırmaktadır: A- Sarolar, B- Barolar, C- Garolar, D- İbolar, E-Eski Koçgiri.⁽²¹⁾

İçtoroslar Aşiretleri hakkında en detaylı bilgileri veren başlıca Batılı araştırmacı, 1919'da bölgeyi gezip incelemelerde bulunan İngiliz subayı Binbaşı Noel olur. Noel, Maraş-Adıyaman - Malatya mihverinde yer alan İçtoros aşiretleri konusunda

birhayli aydınlatıcı bilgi verir. Yazar, yalnızca bu aşiretlere ilişkin bilgi vermekle yetinmez, aynı zamanda bu aşiretlerin gelenek ve görenekleri konusunda da ilginç bilgiler sunar. Yazar, Batıların araştırmalarına ve doğrudan gözlemlerine dayanarak, bölge Kürtleri'nin yüzde 75'inin Alevi, yüzde 25'inin ise Sünni olduğunu belirtir.

Yazar, bu arada halk anlatmalarına dayanarak, kimi aşiretlerin isim kökenlerine ilişkin tahliller de yapar. Sözgelemi Sinemilli sözcüğünün kökeni konusunda şu hikayeyi aktarır:

„Altıyüz yıl önce Harput'un gümüş madenlerinden buraya göç ettik. Orada hamile olan bir genç kız yaşamaktaydı. Onu canlı canlı gömdüler. Kapatıldığı kabirde (Kürtçe'de: **Sin**) çocuğunu doğurdu ve onu emzirdi. Sonunda yoldan geçen birisi, bebeğin ağlamasını duydu ve mezarı açmak için adam topladı. Çocuk büyüdü ve **Mezardan gelenler (Sinemilli)** diye anılan aşiretin kurucusu oldu.“⁽²²⁾

Binbaşı Noel'in, notlayarak yayına hazırladığımız konuya ilişkin raporuna, kitabın ilgili bölümünde yer verdiğimiz için burada ayrıntıya girmiyoruz. Ancak, Keban yöresinde hâlâ **Kulyan, Milyan, Pulyan, Abbasiyan, Miraliyan** adlarıyla

anılan Sinemilli köyleri bulunduğu gözönüne alınırsa, Sinemilli isminin kökenine ilişkin yakıştırma bir yana, aşiretin geliş yeri konusunda kimi ipuçları yakalanmış olur.

Kendisinden önceki kaynaklardan yararlanarak, aşiretler konusunda ayrıntılı döküm sunanlardan biri de, Amerika'da çalışmalarını sürdüren İranlı Kürt bilimadamı **Mehrdad R. İzady**'dir. İzady, Sinemilli aşireti dahil İçtoroslar'da yaşayan çok sayıda aşireti, herhangi bir konfederasyona bağlı olmayan „Bağımsız Aşiretler“ kategorisinde sunar.⁽²³⁾

Sözlü Kaynakların Anlatımıyla Sinemilli Aşireti ve Komşuları

İçtoros Aşiretleri hakkındaki görüşlerini yazıyla bilince çıkaran ilk Türk araştırmacı, tüm hayatını „Kürtler'in Türklüğünü ispatlamaya çalışmakla“ geçiren **Doç. Dr. Mehmet Eröz** olur. Görüşlerini, bilimsel verilerden çok mahalli sözlü kaynaklara dayandıran Eröz'ün görüşlerini, bu nedenle bu bölümde özetlemek istiyorum.

Maraş/ Pazarcık bölgesinde Kurmançca konuşan boyların tümünün, esas olarak **Atmalı** ve **Sinemilli** aşiretlerine bağlı olduğunu söyleyen yazar; Atmalı aşiretinin ise **Rışvan**

uruğuna (kabilesine) bağlı olduğunu kaydediyor. ⁽²⁴⁾

Atma aşiretini, Rışvan konfederasyonuna bağlı bir aşiret olarak sunan başka yazarlar da bulunuyor. ⁽²⁵⁾

Rışvan aşiretinin Ankara/Haymana bölgesine kadar yayıldığını belirten yazar, aşiretin bu bölgede **Şıh Pojin, Togallı, Mikâil, Rışvan** ve **Herkâtlı** gibi kollara ayrıldığını belirtiyor.

Yazar, Atmaaşiretini, Maraş/Pazarcık yöresinde şu kollara ayırıyor:

- 1- Tilkiler;
- 2- Kizirli;
- 3-Haydarlı;
- 4- Ketiler;
- 5- Sadakalar;
- 6- Kızkapanlı;
- 7- Karahasanlar;
- 8- Karalar;
- 9- Ağcalar;
- 10- Turuçlu;
- 11- Kabalar;
- 12-Mahkânlı.

Eröz, Sinemilli aşiretinden söz ederken de, bu aşireti „Canbeg uruğu“na bağlama eğilimindedir ki, bu, ilk kez ortaya atılan bir iddiadır.

Yazar, yöredeki Mustafa Buyrukcan gibi kimi sözlü kaynaklara dayanarak Sinemilli aşiretini önce 4 kola,

sonra da 12 kola ayırır. Buna göre, Sinemilli'nin dört oğlu şunlardır:

1-Haydar,

2- Nadar (Erzincan'da Mamahatun civarında kalmıştır),

3- Kalender; 4- Aziz.

Haydar'dan gelenler:

1- **Şeyhiraş** (Karaşeyh anlamında, bu isim sonradan **Şıxraş**'a dönüşüyor). Bunların oturdukları köyler şunlardır: Başpınar, Musolar, Esmepur, Çamlıca, Armutlu, Haraba, Söğütlü, Topaluşağı, Usolar, Şakuluşağı.

Nadar'lar, Erzincan'da kaldıkları için burada köyleri bulunmuyor.

Kalender' in soyundan gelenler; Maksutuşağı, Kantarma (Elbistan'a bağlı) köyleri.

Aziz'den gelenler:

- 1- Mamatlı (Bozlar);
- 2- Emiruşağı;
- 3- Zeynepuşağı;
- 4- Alibeyuşağı;
- 5- Avanoşağı (Çiğil);
- 6- Fituşağı;
- 7- Sofular;
- 8- Pulyanlı;
- 9- Nergile (Elbistan'a bağlı),
- 10- Ambar (Elbistan'a bağlı);
- 11- Çiftlik (Elbistan'a bağlı);
- 12- Gürsel.

Sözlü kaynakların anlatımlarına dayanarak, Sinemilli aşiretinin özel-

likle **Şemsiki** kolu konusunda kimi sınırlı bilgiler veren başlıca kişi **Prof. Dr. Hüseyin Özbek** olur.

Hüseyin Özbek, dedesinin anlatımlarına dayanarak, Sinemilli'nin **Nadar, Haydar** ve **Kalender** adlı çocuklarının ilkin Anadolu'ya geldiklerini söyler, ancak diğer oğlu **Aziz'** den hiç söz etmez. Özbek, Kalender'in hiç çocuğunun olmadığını sanıldığına belirttikten sonra, Eröz'ün kaynaklarının tersine Haydar'ın çocuklarını geniş bir alana yayar:

„Bu kardeşlerden Haydar, bugün esas olarak Kahramanmaraş, Gaziantep, Kayseri ve Sivas illerinin çeşitli ilçe ve beldelerinde veya köylerindeki Sinemilliler'in atası olarak kabul edilir. Doğal olarak günümüzde Anadolu'nun çok değişik yörelerine göç etmiş ve oralarda neredeyse bir oymak olacak kadar çoğalmış olanlar da vardır.“⁽²⁶⁾

Hüseyin Özbek, Haydar'dan gelenlerin bölgedeki yerleşim yerlerini şöyle sıralıyor:

„Sivas'ın Gürün ilçesinin Bozhüyük, Arpaçukur, Tersihan, Camiliyurt, Deveçayırı, Akpınar (Canbeyli), Karakuyu, Göbeğören, Sarıyatak, Kavak, Kaçköy ve Güldede.

Maraş'ın ağırlıklı olarak Pazarcık ve Elbistan köylerinde bulunurlar. Elbistan'daki köyler şunlardır: Zerde-

keş, Karaçar, Ağcaşar, Hançıplaklar (Zillihan ve Butan), Milyanlı, Nergele, Şıhraşan (Derbent), Malap, Soyucak, Kösaşya, Ali Hoca...“ (Agy).

Kısmen yazılı, ancak daha çok sözlü kaynaklara dayanarak **Sinemilli Aşireti** üstüne inceleme yapan bir başka yöre aydını da, **Av. İbrahim Sinemillioğlu'** dur.

Av. Sinemillioğlu, öncelikle „Sinemilli“ adının etimolojik kökeni konusunda bir çözümleme yapmaya çalışır: „ Sinemilli adı, özünde bir kısaltılmış tamlamadır. Asıl adı Sinan olan aşiretin kurucusu, Sinan'ın Kürt diliyle kısaltılmışı olan (Sino) ile geliş yeri olduğu söylenen (Mil) adlı yer veya (Millan) adlı kabileye ait olmayı belirtir.Doğrusu (Sin-i Milli) olup aşiret adı olunca Kürtçe gramer gereği (Sinemilli) olmaktadır.“⁽²⁷⁾

Sinemillioğlu, Sinemilliler'in ortak dedesi konumunda olan Sinan'ın, 12. yüzyıl sonları ve 13. yüzyıl başlarında İran'ın doğusundaki Meşhed ve Kirmanşah arasındaki bölgeden birkaç arkadaşıyla birlikte gelerek Harput bölgesine yerleştiklerini; Sinan'ın burada bir tekke kurarak postnişin olduğunu söylüyor.

Alevi-Kürtler'i Horosan'dan Anadolu'ya taşıyan yaygın söylencenin şablonuna oturtulan bu yaklaşımın,

kuşkusuz tarihsel kaynaklarla beslenmesi gerekir. Aksi takdirde, bu tür bilgilerin ancak sözlü kaynak olarak değeri olabilir. Dersim bölgesinde hâlâ Sinemilli Baba Ocağı adıyla bir ocağın bulunması, bu yörelerde Sinemilli köylerinin olması, Sinemilli aşiretinin kökenlerinin bu bölgeye dayandığını gösteriyor. Ancak, biz „Horasan’dan gelme olgusu“nun, muhtelif vesilelerle anlattığımız gibi, Dersim bölgesinden Horasan’a gidip, geri gelmekle ilgili olduğunu düşünüyoruz.

Bu kısa belirlemenin ardından, Sinemillioğlu’nun, kimi doğrudan gözlemlere dayalı şu bilgilerini aktarmakta yarar görüyorum:

„Sinemilliler önceleri Harput (Elazığ)’a bağlı Keban ilçesinin Piran köyüne yerleşmişler ve orada bir dergâh kurmuşlardır. Uzun süre o bölgede kaldıktan sonra başta Maraş olmak üzere Erzincan, Malatya, Sivas ve Kayseri’nin köylerine dağılmışlardır. Halen Keban’da Sinan’ın mazarının da bulunduğu Piran köyü ile birlikte Birvan Köyü halkı, orada kalmışlardır. Ancak günümüzde Piran Kürtçe konuşmakta ve üçyüz yıl kadar önce Sünnileşmiş bulunmaktadır. Bugün köy, değişik isimlerle birkaç muhtarlığa ayrılmış olmakla beraber tamamına **Piran**

denmektedir ve Sinan’ın mezarı (Akgömlek) adlı mezra ya da muhtarlıkta bulunmaktadır.“ (Agy).

Sinemillioğlu, Fituşağı (Fitan) gibi sınırlı birkaç köy dışında, Sinemilliler’in hemen tümüyle Alevi olduklarından yola çıkararak; Sinemilliler’in atası olarak kabul ettiği Sinan’ın mezarının orada bulunmasına rağmen, Piranlılar’ın Sinemilli oldukları konusunda kuşku bulduğunu kaydetmektedir.

Sinemilli adının kökeni konusunda başkaca görüşler de vardır. Sözelimi bir görüşe göre; Divriği’de bulunan Kara Pirbad soykütüğünde; Anadolu/ Mezopotamya Aleviliği’nin kuramcılarında **Tacü’l-Arifin Ebu’l-Wefa-yı Kürdi**’nin torunlarından birinin adı **Sinemil**’dir.

Kuşkusuz, Sinemilli başta olmak üzere İçtoros aşiretlerinin isimlerinin etimolojik kökenleri de dahil, bu aşiretlerin tarihi, yayılım coğrafyası, etnolojik ve kültürel özellikleri konusunda daha çok çalışmaya ihtiyaç vardır. Bugün için söylenebilecek başlıca hususlardan biri, bu aşiretin ve oluşturdukları dergâhın Dersim kökenli olduğu; Maraş yöresine vukubulan göçlerinin bir-iki yüzyıl sürdüğü; tarihin akışı içinde Anadolu/ Mezopotamya Aleviliğine gerek felsefe, gerekse

müzikalite ve kültür olarak yepyeni bir boyut kazandırdığıdır...

Kaynaklar

1–Cevdet Türkay: **Başbakanlık Arşivi Belgeleri'ne Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar**, Tercüman yay. İst. 1979

2–Necdet Sakaoglu: **Divriği'de Aile Adları, Boylar ve Oymaklar**, Türk Folkloru, Şubat/ 1981

3–Kılıçlı ve Bektaşlı gibi kimi İçtoros aşiretlerinin, bazı Türkmen aşiretleriyle birlikte Suriye'deki Hama–Humus bölgesine yerleştirilmelerine ve zaman zaman eski topraklarına geri dönmelerine/ kaçmalarına ilişkin olarak bkz. Cengiz Orhonlu: **Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı**, Eren yay. İst. 1987

4–Yusuf Halaçoğlu: **XVIII.**

Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, TTK yay. Ank. 1988

5–Prof. Dr. Selçuk Günay: **XIX.**

Yüzyılda Osmanlı Devleti Mülki Yapısında Aşiretler, Osmanlı Ans. Cilt–4, Ank. 1999, s. 191

6–Age, s. 190

7–Ali Kemali (Aksüt): **Erzincan**, İst. 1932, s. 13 ve 184

8–Tahir Erdoğan Şahin: **Erzincan Tarihi**, Cilt–1, Erzincan, 1985, s. 529

9–Burhan Kocadağ: **Anadolu Alevileri'nin İnanç Önderleri** (Ocaklar, Dedeler ve Babalar), [İnternet'ten]

10–A. Yalçın–H. Yılmaz: **Şeyh Hasan Ocağı ve Sinemilli Oymağı Üzerine Yeni Bilgiler** [www.hbektas.gazi.edu.tr, Sayı: 30]

11–**Aşiretler Raporu**, Kaynak yay. İst. 1998, s.203–216

12–M. E. Zeki: **Kürdistan Tarihi**, Beybun yay. Ank. 1991, s. 186–187

13–Şeyh Muhammed Merdux–u Kurdistani: **Tarih-i Merdux**, Tah–ran, Cilt–1, s.97

14–Vet. Dr. M. N. Dersimi: **Kür-**

distan Tarihinde Dersim, Halep, 1951, s. 60

15–Carsten Niebuhr: **Reisebeschreibungen nach Arabien**, Cilt–II, Kopenhagen, 1774–78, s. 417–418

16–M. Bayrak: **Poujoulat'ın Seyahatnamesi'nde Anti–Toros Kürtleri**, Birnebun, Sayı: 13/2001, s. 52

17–M. Bayrak: **Helmuth von Moltke'nin Mektupları'nda Orta Anadolu Kürtleri**, Birnebun, Sayı: 3, s. 47

18–Dr. O. Blau: **Nachrichten über kurdischen Stämme** (*Kürt Aşiretleri Üzerine Haberler*), Zeitschrift der Deutschen morgenl. ändischen Gesellschaft, Leipzig, 1862, s. 608

19–Mark Sykes: **The Caliph's Last Heritage**, „The Kurdish Tribes of the Ottoman Empire“, Londra–1915 bölümünden aktarılarak, Berhem dergisi, Sayı: 8/ 1990, s. 31

20–Agy, s. 32

21–Agy, s. 32

22–Notlayarak yayına haz. M. Bayrak: **Binbaşı Noel'in Günlüğü'nde Orta Anadolu/ İçtoros Kürtleri**; Hevi gaz. Sayı: 74/ 1998

23–Prof. Dr. Mehrdad R. İzady: **The Kurds/ A Concise Handbook**, Harvard Ün. Yay. 1992, s. 85

24–Doç. Dr. Mehmet Eröz: **Doğu Anadolu Hakkında Sosyo–Kültürel Bir Araştırma**, Baylan Mtb. Ank. ty. S. 42

25–N. Sakaoglu: **Divriği'de Aile Adları, Boylar ve Oymaklar**, Türk Folkloru, Şubat–1981, s. 16

26–Prof. Dr. Hüseyin Özbek: **Sinemilliler** [İnternet'ten]

27–Av. İbrahim Sinemillioğlu: **Sinemilli Cemaati Üzerine Birkaç Söz** [İnternet'ten]

PIR SULTAN ABDAL DESTANI

MEM XELÎKAN

*”Ketiyê dilê te tova âzadîyê
Êş kulîlkên sewda ya me ne
Tirsa tarîtiyê ji rojê yê
Roj ji tarîti yê re mirin e”*

Mehmet Ercan

Orta Anadolu steplerinde çiçekler de açar. Susuz topraklarda kayalıklara inat. Newroz kokusu toprağa düştüğünde, inadına toprağı yarararak yeryüzüne güzelliklerini sunan çiçekler. Şair Mehmet Ercan; yüzyıllar önce topraklarından koparılmış, bugün Orta Anadolu’yu kendilerine yurt edinmiş Kürtlerden biri. Uslanmaz sevdaların çocuğı, karanlığa savrulan çığlık gibi, dağ başlarındaki Newroz ateşi. Seher vakti eşkıya türküsü güzelliğindeki şiirleriyle, Orta Anadolu, steplerinin kayalıklarına rağmen açan güzel çiçek.

Yeni bir şiir kitabı **Pir Sultan Abdal Destanı** ile yine şiir severlerle buluştu. Yukarıdaki dördlüğünü sizler için Kürtçe’ye çevirdim. M. Ercan şiirlerini Türkçe yazsa da kendisini Kürt şairi olarak tanıtıyor bize. Öyledir de. şiirindeki imge ve motifler Kürt Kültürünü ve yaşam biçiminin tüm izlerini taşımaktadır. Şiiri için *”Dilimle dizeler yazamadığım halkımın haykırışıdır.”* diyor.

Halepçe adlı şiirinde

”Bu ne zulüm görülmemiş

Bu ne ölüm bilinmemiş

Bu şiir senin için Halepçe

Bu yürek senin için

Acılara yenilmemiş.”

Dizeleri ile işte bu düşünceyi haykırmış.

Konya–Kulu Gördođlu (Zincirlikuyu) kasabasında, 1957 doğumlu Mehmet Ercan şiirle lise yıllarında tanışır. İlk şiirlerini lisesinin duvar gazetesinde yayımlayan Ercan, bu dönem edebiyat öğretmeninin destek ve teşviki ile çalışmalarını sürdürür. Yapıt, Petek, Yaba, Yaba Edebiyat, Sanat ve Hayat, Evrensel Kültür, Edebiyat ve Eleştiri, Beşparmak, Eski, Pencere, Berfin Bahar, Çalı, Amik Güney, Öğretmen Dünyası, Bîrnebûn gibi edebiyat–kültür ve sanat dergilerinde şiir ve öyküleri yayımlandı. Temmuz 1992’de Aydın Kitapevi yayınları arasında çıkan ”Acılara Yazılıdır Sevdam” adlı ilk şiir kitabı ile, başta ulusal olmak üzere, toplumsal temalar ağırlıklı şiirlere yer verir. Toplumumuzun acılarını şiirlerinde dile getiren sayın Ercan, yasak dilimizin tutsak öyküsünü, Dersim, Koçgiri, Halepçe’nin kanlı tarihini işler bu şiirlerde. 2003 yılında yeni şiir kitabı ”Pir Sultan Abdal Destanı” dosyası Sanat ve Hayat dergisinin Cegerxwîn’in 100. doğum yılı dolayısıyla açtığı yarışmada ”dikkate değer” görüldü. Ayrıca 2005 yılında Beşparmak dergisinin açtığı şiir yarışmasında ”Sevdan Celladımdır” isimli şiiri ile üçüncülük ödülü aldı. Bu şiiri sizler için Kürtçe’ye çevirdim.

SEWDA TE CELLADÊ MÎN E

*Yê dişewite dilê te yê av ne hewceyê
Ava agir vemirîne ya li dil çi bike
Bawer ke ji hezkirinê re çav ne pêwîst e
Ku çavê te dilê te yê dîtîni çi bike
Agirê ten bişewitîne tenê te bi xwelî be
Xwelîya te kulîlka veke pêt çi bike
Hasret ku rêya ji te da digêhêje min e
Ez li te rêwî me xerîbi çi bike
Ku kelebce, zendên min biricricine jî
Ku hêşên te azad be zindan çi bike
Ji bo te min mirin hezkiri bûn
Ku sewda te celadê min e stû çi bike*

Bugün kendi köyünde (Gördođlu), tarım ve hayvancılıkla uğraşan şairimiz, köyde kendisine, bir şaire yakışır bir ortam hazırlayan Ercan, yeni şiir ve hikaye çalışmaları içindedir. Günümüz şiir anlayışının halktan kopuk olduğu inancı içindedir. ”Halk, şiirden anlamaz ve kapalı şiir anlayışlarının” karşısında olan sayın Ercan Türkçe yazan bir Kürt şairi olarak ”şair kendisi için yazar ve benzer anlayışlara” inat yeni şiir kitabı ile, inatçı kavgaların direncini, onurlu isyanların belgesini sunmaktadır bizlere.

Mehmet Ercan’ın “Pir Sultan Abdal Destanı” okunduğunda büyük bir halk ozanının Asya kıtasında yer alan iki güçlü devleti, Osmanlı ve Safaviler’in siyasal–mezhepsel çekişmeleri sonucunda asıldığını anlıyoruz. Sünni olan Osmanlı’ya karşı Safaviler’in Caferi olmaları, Osmanlı topraklarında yaşayan Aleviler için bir çekim merkezi konumundadır. Pir Sultan Abdal’ın bu çekişme sonucunda kurban seçildiğini söyleyebiliriz. Böylelikle hem Safavi devletine hem de kendi topraklarında yaşayan Alevilere gözdağı verilmek istendiği anlaşılıyor. Bunu destanın X. bölümünde yer alan şu dizelerden çıkarıyoruz. Hızır Paşa, Pir Sultan’ın Osmanlı Padişahına biat etmesini ister.

“Bir şiaya duyuldu Sivas ilinden Hızır paşa haber salmış dediler toprak kalasında yatan ozana biat etsin âl-i osman’a gelip divanıma dursun. Çekip eteğimden öpsün, yüz sürsün makamıma, affedeyim o kâfiri. İhsan isterse ihsan, makam isterse makam vereyim, taht–ı şahane’den özür dilesin, husumeti bitireyim” der.

Fakat Safavi şahlarına inanan, Pir Sultan Abdal’ın yanıtı çok ağırdır. Hızır Paşa’ya şöyle seslenir.

*“Eğersem boynumu şaha eğirim
gayrısına boyun eğmem
zalimlere paşam demem
medet ummam yezitlerden.”*

Osmanlıyı yezit ve zalim olarak tanımlaması, ona başkaldırması,

Safavi şahlarını övmesi, Osmanlı Alevilerinin düşüncesini dile getirmektedir. Yine destanın son bölümünde Pir Sultanların asılmasının çare olmadığını, bunun Osmanlıyı bekleyen sonu değiştirmeyeceğine değinilmekte ve şöyle denmektedir.

*“Asılmakla biz ölmeyiz
biçilsek de yok olmayız
sözümüz sana Hızır Paşa
biz ışıgız tükenmeyiz”*

*“Yıkılır gider bu devran
ne han kalır ne de hakan
duy bizi Hızır Paşa
asılrsa da yaşar Pir Sultan”*

Kitabın “Diğer şiirler” bölümünde ise bir birinden güzel şiirlerle devam etmekte, şair Kürt kimliğini, halkın özgürlük ve yurt özlemini hemen her şiirde ve her dizesinde okura hissettirmektedir. İşte “Şairler Sığınağı” şiirinden bir örnek:

*“Her şairin sığındığı bir imge vardır
dağlardı benim imgem bir zaman
sönmeseydi o halay ateşleri
omzumda şiirim dağa çıkardım”*
*“Her şairin sığındığı bir ülke vardır
vardır her kuşun bir vatani
ey haramiler haramiler
hiç olmadı benim yurdum
bir kuş kadar olamadım,”*

Derken vatanına duyduğu derin özlemi dile getirmektedir. Her kuşun bir yurdu varken, kendisinin yurtsuz oluşunu kabullenememektedir. Bin yıldır vatansız olan Kürtlerin tarihine göndermelerde bulunmaktadır. Fakat Fırat’ın çocuklarından umutludur:

*“Ay büyürken gözlerinde çocukların
kardan parkasını kuşanır dağlar
dal titrer, ağaçlar üşür
çimlenir toprağa düşen tohum
omuzu muskalı çocuklar büyür
büyür düşlerini kurarak özgürlüğün”*

Dizeleriyle yarınlara olan inancını dile getirir. Mehmet Ercan'ın birbirinden güzel şiirlerini okurken, derin bir heyecan duyduğumu belirtmeliyim. Kendimi bir imge meteforu içinde sarsıldığımı, şiirin yakıcı dizeleriyle yüreğimin bir volkan gibi çarptığını, edebi bir fırtınanın beni yitik ülkeme götürdüğünü söyleyebilirim.

Türkçe yazan bu değerli Kürt şaire başarılar dilerken, denizleri aşacağını, göllerde boğulmayacağını söyleyebilirim. Yolun özgürlükle buluşsun, Mehmet Ercan kitabından dolayı seni kutluyorum.

Aksaray Kürt Ekecik (Hilkecik) Futbol Turnuvası 2006

Avrupa`da yaşayan Aksaray – Ekecik”Hilkecik”Kürt Gençlik Kordinesi tarafında iki yıldır geleneksel olarak düzenlenen ve bu yıl ikincisi yapılan Ekecik”Hilkecik”Kürt Gençlik Futbol turnuvası yapıldı. Aksaray İl Jandarma Alay Komutanlığının müdahalesine rağmen Aksaray kürt köylerinden 6 takımın katılımıyla büyük bir coşku içinde sonuçlandı.

Tertip komitesi adına Ömer Yüce yaptığı, açılış konuşmasın`da şunları dile getirdi. Çekiçler Köyün`de Ekecik “Hilkecik”Kürt Gençlik Kordinesi tarafından yapılan futbol turnuvasının Çekiçler Köyün`de

yapılmasının nedeni açıktır. Devletin üç kuşaktır desteklediği Geylani Tarikat Şeyhi (Şêx) Hüseyin Çekiç`inin köyü ve yöredeki gerici tabuların yıkılabilmesi amaçlanmış ve kısa dönemde de olsa başarı elde edilmiştir.

Futbol turnuvasının amacı Kürt Gençliğin Kürt Ulusal Mücadele etrafında bilinçlendirilmesini esas alınmıştır. Aksaray-Ekecik “Hilkecik”Kürt Köyü olan Çekiçler Köyün`de Geylani Tarikati üç kuşaktır devlet tarafında bilinçli olarak desteklenilmektedir. Geylani tarikatin Şeyhi olan Hüseyin Çekiç`i yıllardır devlet tarafından Kürt ulu-

sal mücedelesinin Aksaray Kürtleri arasında yayılmaması ve uyanışının engellenmesi için devletin bilinçli politikaları sonucu Kürt köyle-ri üzerinde otoritesini genişletilmiş. Kürtleri tarikat etrafın`da toplatıp, kendi kimliklerinden soyutlandırma ve kürdü, kürten uzaklaştırma misyonluğu kendisine verilmiştir. Devletin Şeyhe sunduğu özünü asimile etme politikaların ne kadar başarılı olduğunu günümüzde Aksaray kürt gençliği üzerinde etkisini görmekteyiz.

“Bu turnuva Ekecik Kürtleri açısından birbirleriyle kaynaşması için bir gerekçe olarak algılanmalıdır, yaşanan kültürel etkinliği geliştirmek ve bu tür sportif aktiveler, Gençlik açısından çok mühim olduğunun altını çiziyoruz. Toplumların en belirleyici, kimliği kuşkusuz yaşamış oldukları kültürüdür. Bu anlamda bu tür etkinliklerin düzenlemesi büyük bir önem arz etmektedir. Biz Aksaray Kürtleri olarak devletin kirli politikaları sonucunda ana topraklarımız olan Kürdistan`da kopartılıp, bugün yaşam mücadelesini vermeye çalıştığımız, Aksaray`a sürgün edilmişiz, bu sürgün kendisiyle beraber öz kültürümüz üzerinde, kuşkusuz olumsuz etki yaratmıştır.

Bizleri asimileyle yüz yüze bırakmıştır, Türkiye Cumhuriyetinin Kürtler üzerindeki kirli politikaları

hep bu biçimde olmuştur. Tek dil tek bayarak ve tek kültür parolasıyla, Kürtleri asimileyle karşı karşıya bırakmışlardır. Sürekli Kürtlere dayatılan imha ve inkar olmuştur. Bugün yeni neslin kendisini tanıması Kürt ulusal mücadelenin yaratmış olduğu değerler sayesinde kendini bulmuştur.

Kürt ulusal mücadeleyi bitirme hayalleriyle yaşayan zihniyetlerin yapmış oldukları kirli savaşta, Kürt ulusal mücadeleyi bitireceklerini iddia etmekte ama ortaya attıkları kirli savaşın da kendilerini kurtaramıyacaklarına asla şüphemiz yoktur. Bu etkinliğimizin ikincisi olduğu, bundan sonraki yıllarda`da elimizden geldikçe bu gibi turnuvaların düzenlemesini devam ettireceğimizi belirtiriz”

Açılış konuşmasından sonra tertip komitesi tarafından turnuvayla ilgili işleyiş bilgilendirmesi ardından daha önce yapılan eşlemeler sonucu turnuvaya başlama startı verildi.

Bü sene ikincisi düzenlenen “Hilkecik Futbol Turnuvasına“ katılan takımlar şunlardır:

- Borucu köyü
- B-Pörnek köyü
- Kale köyü
- Salmanli köyü
- Çekiçler köyü
- Yeni köy

30 dakikalık karşılaşmalar halinde Çekiçler futbol sahası ve Büyük Pörnekler köyündeki sahada takımlar karşı karşıya geldiler. Çekiçler köyündeki futbol turnuvası Aksaray İl Jandarma Alay Komutanlığının müdahalesiyle karşılandı. İl Jandarma Alay Komutanlığının müdahale gerekçesi ise yapılan futbol turnuvasının da "PKK" propagandası yapıldığı ve futbol turnuvasının, derhal iptal edilip gençlerin dağılması istendi, bunun sonucunda İl Jandarma Alay Komutanlığına bağlı askerler ve futbol turnuvasına katılan Kürt gençleri arasında gergin anlar yaşandı, İl Jandarma Alay

Komutanlığının savurduğu tehditlerde ise futbol turnuvası iptal edilmediği takdirde, İl Jandarma Alay Komutanlığı olarak sert müdahalede bulunacaklarını ve bütün gençleri göz altına alacaklarını belirttiler. İl Jandarmanın tehditlerine aldırış etmeyen Kürt gençleri, askerleri alkışlarla protesto ederek futbol sahasını terk etmediler. Bu sefer İl Jandarma Alay Komutanlığı Çekiçler köy Muhtarı olan Ahmet Ergin'ne baskı yapılarak köy Muhtarı olarak, turnuvasının derhal iptal edilip, gençlerin dağılması istendi. Bu sefer muhtarda, köy muhtarı olarak futbol turnuvasına izin vermiyorum baskısı sonucunda

futbol tertip komitesi, futbol turnuvasının provake olmaması için Final karşılaşmalarını Aksaray`in bir diğer Kürt köyü olan Büyük Pörnekler köyünde devam edilme

kararını alarak Çekiçler Köyünü takımlar terk ederek, yarıda kalan turnuvanın final karşılaşmaları Büyük Pörnekler köyünde sonuçlandırıldı.

Karşılaşmalar şu şekilde gerçekleşti

Çekiçler 0	Kale köy 3	Goller Serkan (3)
Canan spor 1	Yeni köy 3	Goller Canan Ramazan(1) Yenikoy Emrah (1) Ayhan(2)
B.Pörnekler 0	Borucu 1	Goller Emrah (1)
Canan spor 0	Kale Köy 0	Berabere
Canan spor 0	B.Pörnekler 4	Goller Yusuf (2) Faruk & Fatih (1)
Borucu 2	Kale Köy 0	Goller Adem (1) kendi kalesi
B.Pörnekler 5	Kale Köy 3	Penaltılar

Finalistler

Borucu	B.Pörnekler	Kale Köy
1. Odülü	2. Odülü	3. Odülü

Turnuva sonucunda bütün takım kaptanlarına takımları adına kupaları verilmek için takım kaptanları tek tek çağrılarak, tertip komitesi adına Ömer Yüce tarafından ödülleri verildi. Turnuvanın şüphesiz en iyi takım ise Borucuspor oldu. Final maçında güzel bir performans sergileyerek B. Pörnekler sporde yenmeyi başaran, Borucu spora birincilik kupasını büyük bir alkış eşliğinde takım kaptanı Adem Çalışkan'a takdim edildi. İkincilik kupasında B. Pörnekspor takım kaptanı olan Hafıza verilirken aynı coşku ile kendilerine verildi. Üçüncülük kupası Kaleköy spor kaptanı Mahmut Baran'a takdim

edildi ve ayrıca B. Pörnekler takımı turnuvaya ev sahipliği yaptığı için tertip komitesi tarafından ayrıca ödüllendirildi.

Turnuvanın diğer ödülleri de şöyle dağıtıldı. Turnuvanın en centilmen takımı ise Salmanlispor oldu, kendilerine centilmenlik kupası takdim edilirken orada bulunan herkes tarafından alkışlarla Salman-

lispor tebrik edildi. En iyi hakem ödülü, Berzan Şırnaklı'ya verildi.

En çok gol atan ödülü, Kaleköyspor'da 3 golle Serkan Yağdı'ya verildi. Takımların kaptanları ise şunlardı: Borucu takım kaptanı Mehmet Koçak, Çekiçler takım kaptanı Ahmet Koyuncu, Salmanli takım kaptanı Murat Sarıkaya, Kaleköy takım kaptanı Mahmut Baran.

Turnuvadan sonra tertip komitesi adına Ömer Yüce turnuvaya katılım sağlayan, takımlara teşekkür konuşması yaparak sergiledikleri oyunlarından dolayı kendi-

lerini kutladı. Konuşmanın devamında turnuvanın amacı bu turnuvayı birincilikle bitirmek değil. Önemli olan buradaki Ekecik Kürt gençlerini kendi kültürleri doğrultusunda bir araya getirmek ve beraberce güzel bir aktivite geçirmek olduğunu, gerek dosta ve düşmana karşı Aksaray-Ekecik Kürt gençliğinin amacı, kendi aralarında beraberliklerini pekiştirmek olduğunu, ama bu pekiştirmeyi istemeyen inkarcı zihniyet yıllardır, Kürt halkı üzerinde inkarcı ve yasakçı baskılarına devam etmektedir, bunun en iyi örneğini bugün hepimizin gördüğü gibi, Aksaray İl Jandarmanın sudan ba-

hanelerle turnuvamıza müdahale ettiği gibi, diye belirtti. Turnuvadan sonra gençler kısıda olsa tanışma çöşküsünün vermiş olduğu sevinçleriyle gelecek, yılki turnuvaya güçlü bir katılım ile tekrar buluşmak dileğiyle vedalaşarak ayrıldılar.

Turnuvaya oyuncularının dışında 100'ye yakın seyircide katıldı.

ÖMER YÜCE

yucezagos@hotmail.com

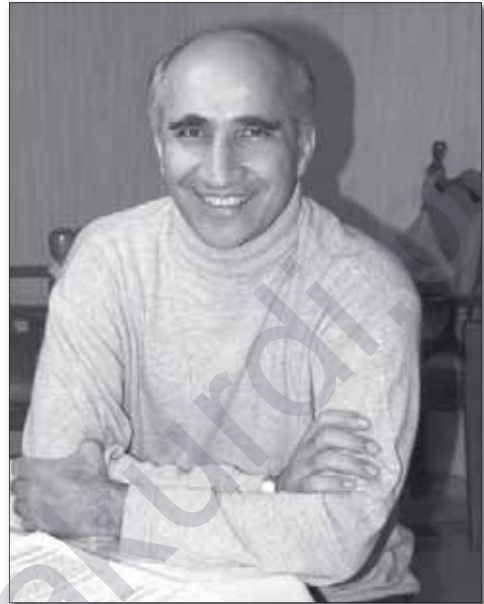

Sohbetek bi Ozan Şêxo re

ÎHSAN TÜRKMEN

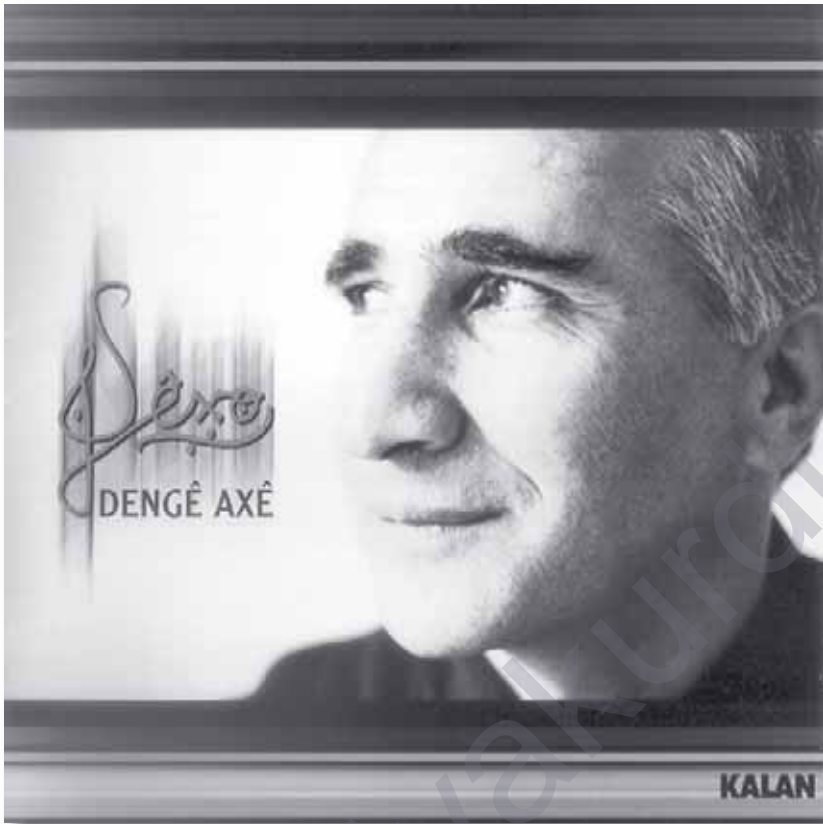
Şêxo di sala 1959an da li gundê Keralmaz yê girêdayî herêma Serigolle (Semsur) di nav malbateke cotkara û elewiyana ê kurdperwer da hate dinê. Şêxo xwendina xwe ya destpêk û navendî li xwendegehên bajarê Cebeqçur (Bingol) û Muşê bi dawî anîn. Dora sal û niveki ew zarokên gundê xwe ra mamoste bû. Piştî ew ji welatê xwe derket û çû Ewropa. Li Elmanya Federal ew zimanê Almanî fêr bû. Li universita Karlsruhe yê Teknik beşa Ingenuriya Makina xwend û diploma xwe girt. Ji sala 1988 heta îro ew li ser karê xwe yê muhendîsi ye. Wî xwandina xwe li welateki xerib bi hêza xwe amadekir. Alîkariya kesekî nedît û li fabrîqan karkir û xwandina xwe bi xwe fînanse kir.

Şêxo di serda li welatekî xerîb karê siyasî û pirsgerêka kurdî şopand. Wî xwendina xwe berne-da. Ji ber ku ew zû pêhesiya ku bi

riya zimanê serdest siyaseta asîmîlasiyone yê di Kurdistanê de bêtir bê meşandin.

Evîna Şêxo ya ji bo muzîka Kurdî di temenê zarokatiyê da bi rêya guhdarkirina radyoyên Êrîvan û Bexdayê zedetir bû. Deng û awazên hunermendên mîna M. Arîfê Cizîrî, Meryem Xan, Kawîs Axa, Hesenê Cizîrî, û hwd. bandoreke mezin li ser bilindkirina hestên wî yê hunerî hîştin. Şêxo li herêma xwe û di dibistanê da xortekî bi nav û deng bû. Bi zaroktî wi pir helbestên dilanî û evintiyê nivîsandin. Carên pir stranên Aşîk Mahsuni, Îhsani, Aşîk Veysel û... hwd digot. Piştî ra

Ruhi Su naskir û hûneriya Ruhi Su ji wi ra bû rêke nû.

Lê bi hatina Şêxo ya Almanyê, wî stranên Şivan Perwer guhdar kirin – ciger û qezeba wî bi agir ket. Şêxo ji sala 1979 heta îro (2006) li ser zimanê xwe yê kurdî ket û ew daket çavkaniyê mamosteyê mezin Seydayê Cegerxwîn. Ji helbestên Cegerxwîn, Şêxo dora 40 stran çêkirin. Wî di sala 1981an da mamoste li Swêdê ziyaretkiri bû û dengê wî qeydkir. Heta îro 6 kaset û CDyên Şêxo derketin:

Ew pir caran bû mêwanê radyo û telewîzyonê Alman, yê Med-Tv, Tvt, Düzgün Tv, Su Tv, Kanal 7 û Roj Tv. Dora 300 helbestên xwe hene. Di meha berçile 2005 da nivîskarê ji Swiss li ser Şêxo pirtûkek çirok û helbestan bi navê “Drei Geschichten – ein Lied” derxist.

Em bi albûma te a dawî dest bi pirsê xwe bikin: „Li ezmanan hezkirin“. Gava min bibîst, ez xwe bixwe li ser fikirîm. Çawa meriv dikare li ezmana hez bike? Ji ali-

yekî da jî bêhna feylesofiyê jê hat.

Gelo çi ye li ezmana hez kirin?

– Belê ev pirsra ji pir kesan hat Bersiva min dirêj e û cuda cuda ye. Dîtina min da, bîr û bawêriya min da cihê ku mirov jiyane tajo tene ne dinya ye. Gelo dinya di navbera milyaran stêrkan da yeke. Lê li ser vê stêrke çar element hene: av, ax, hewa (oksijên) û agir (roj). Ew çar element bi hevra şartên zîruh (bican) tinin holê. Jiyanek bê av, bê ax, bê hewa û bê agir ne mumkun e. Di navbera milyaran stêrkan da hin cihên paqij hene. Cihên ku insanan xwîn nerêjandine, nebûne kedxwar û zordest, nebune kole û bindest, nebûne serbilind û nemerd.

Di beşa fizîkê da “zeman û mekân (an ji cih û dem)” ciheki giring digre. Alimdarê bi nav û deng Albert Einstein li ser vî babê teoriyake mezin bi navê “Relativitätstheorie” (Zeit und Raum) saz kiribû. Di hewceyê “ezman” da him zeman (dem) heye, him ziman heye û him jî mekan heye. Ev di zimanê farsî da jî ûsa ye.

Hûn dizanin kurd koçberê cihanê ne. Carcaran cihan ji ji kurda ra teng dibe. Min go bila stêrk dengê kurda bibîzin. Bila zîruhên din ê bi milyaran hebûna kurdan naske. Bila hewceyên bi kurdî, stran û go-

tinên kurdan, êş û kenniyên kurda û evina kurdan va bi ezmanan keve. Carcaran êş û derdê dinyayê dikeve pêsîra mirovan. Dinya ji mirovan ra teng dibe. Mirov nagihîşe daxwaziyên xwe.

Hinek caran jî dinya mîna dergûşa zarokan piçûk dibe, bihelî jî, tunebûna te dibe barek giran ji bo mirovan.

Kilam û stran bi hezaran pêl û baskê xwe vedikin

Ezman ji te ra dibe wek hêlînên teyran

Dûrî şer û neyartîyê

Sterk ji te ra dibin heval û hogir

Ew dem, dibe dema hezkirinê

Ji dil da...

Ji bo çekirineke mûzîkeke ji dil,

xweş rola hezkirinê çiqas giran e?

Ne tenê evîn, hezkirina giştî...

– Bê hezkirin ne mumkun e ku mûzîk bê çekirin. Mirov dikare bê-hez mûzîk evîn e, hezkirin e, bîr û bawêri ye, êş û derd e, derd û derman e, dengê ku dilê mirovda lêdikeve, ziman e... Di navbêra her cem û demê jiyane da mûzîk heye. Mumkun e ku ew hezkirin gora herkesekî cuda bibe. Hezkirina dê û bav, ya zarokan, ya heywanan, ya dar û beran, ya bîr û bawêriya mirovan, ya siyasetê û ya welat... Em kesên ku

xwe dikin koleyê peran ji bîrnekin!
Ew jî hezkirin e. Lê caran pir babetê
(tema) mûzîkê li ser hevhezkirina in-
sanan e û li ser heznezirina insanan
e. Êş û derdên ku insan dijî hev tî-
nin meydanê dibin helbest, destan û
stran. Lê ez di vê albumê da ketim
kurahiya evîntiye. Ketim bin qenatê
çuçikeke bi navê “hezkirin” û li heft
duwalan geryam. Dixwazim guhda-
ran li ser hezkirina bi dil bihêsînim
û dibêjim:

*“Hezkirina te bila ji dil be, bi navê
Xwedê, bi navê welat, bi navê bawêri-
ya te be ku bila hezkirin bibe çand û
kultura mirovan. Bila hezkirin ji jiya-
na mirovan kem nebe. Lê heta îro ser-
keftineke ku bê hezkirin destpêkiriye,
negihîştîye armanca xwe ku...”*

*Di vê albûmê da helbesteke Ceger-
rxwîn jî tê da cîh digre: „Xeyda
ji min xeyîdiye (Nizanim)“. Di
nasandina albûmê da dinivîse ku
te ew çêkiriye. Lê min ev stran ji
hin hunermend û komek din jî bi-
hîst, wana jî wekî ku wan çêkiriye,
navên xwe li bin nivîsibûn. Tu di-
karî mesela vê helbesta Cegerxwîn a
ku bûye straneke pir xweş bibêjî?”*

– Xwendewanên hêja, li qisûra
min menêrin, me li jor qala hezki-
rine kir. Hezkirina doz û pêşveçûna

welat ji hemî hezkirinan bi rumettir
e. Sextekarên ku bi navê welat tica-
retê dikin, ez bêjim mafya, zavin.

Di Sala 1984an da Seydayê Ce-
gerxwîn çû ser heqiya xwe. Pişt mi-
rina wî salekê bi şûn da (1985), min
li Almanya bi alikariya hevalên min
ê uniwersite yê alman va kasêtek
bi navê „Ji bo bîranîna Cîgerxwîn“
çêkir.

Di sala 1992/1993 da Koma
Dengê Azadî kasêtek bi navê Hêvî
çêkirin. Berpirsiyar û çêkirina vê ka-
setê jî komeleke kurd Stran Mûzîk
bû. Koma Dengê Azadî di vê kasetê
da strana ku min berê bi dehan sa-
lan çêkirî, bi navê „Dizanim“ gotin.
Koma Dengê Azadî di kasêta xwe da
nivîsandibû ku helbest ya Cegerxwîn
e (ew raste), û mûzîk jî ya H. Cemil
e. Kesek ne dizane H. Cemil ki ye û
ne jî kesekî li derekê dîtiye.

Koma Dengê Azadî di kasêta
Hêvî da straneke min a din jî li ser
navê xwe nivîsandibûn. Navê hel-
bestê bi rastî Sebra Dilê ye ye û ev
helbest jî ya Seydayê Cegerxwîn e.
Koma Dengê Azadî nivîsandiye ku
mûzîk ji alî W. Amedi va hatiye
çêkirin. Gelo heta îro ne kesek wî
nasdike û ne jî kesekî ew dîtiye. Di-
ziya Koma Dengê Azadî domkir û
di kaseta xwe ya paşîn a ku bi navê
Şer da (1995/1996) stranek min a

din „Kurd in Serbilind“ bi navê ...? nivîsandin û di navbera kasetê da aşkire kirin ku helbest ya Cegerxwîn e û mûzîk jî ji aliyê Î. Erdem va hatiye çêkirin. Ez bi xwe Î brahim Erdem nas dikim!

Hemû helbestên Seydayê Cegerxwîn ku di nav Dîwana III, Ki me ez da hene, navê wan bi orîjînal waha ne:

– *Naxwazim bindestî, Rûpel 42*
(*kaseta min da: Kurdin serbilind / KDA ...?*)

– *Nizanim ez nizanim, Rûpel 50*
(*kaseta min da: Nizanim / KDA: Dizanim*)

– *Sebra dilê, Rûpel 285* (*kaseta min da: Sebra Dilê / KDA: Sebra min î*).

Nuha beri pir salan kaset a min “Ji bîranîna Cîgerxwîn” bi destê Stran Mûzîk, Anadolu Mûzîk û Çağdaş Mûzîk hatin çêkirin û li herderan tê firotin. Min ji pir kesan bihîst ku ev kaset li Kurdistanê Suriyê, li welatê Seyda zav tê firotin. Di serî kasetê da Seyda bi dengê xwe helbesteke xwe dixwîne; ku min dengê wî dema zîyareta min a Seyda li Swêdê girtibû ser bandê.

Di her albûmeke te da meriv straneke Cegerxwîn gubdar dike. Her-

weha te li sala 1985a kasedek bi navê „Ji bo bîranîna Cegerxwîn“ derxist. Ewqas helbestanvanên kurd li alîkî, çima Cegerxwîn?

– Belê li jor min qala kaseda xwe bi navê „Ji bo bîranîna Cîgerxwîn“ kir. Bi bersiva xwe terim dema xortiya xwe a li welêt. Li dibistana orte û lîse min bi tirkî distira.

Li gundê xwe min pir caran bi kurmancî stranên evîntiyê, xerîbiyê û yên ku min bi xwe nivîsandin digotin. Paşê ez hatim Ewropa û min elifba û pirtukên bi zimanê kurdi cara sifteh ditin. Dîwanên Cegerxwîn bi dest min ketin. Di sala 1979 da min kaset a xwe yê sifte bi navê Hawar Hawar çêkir. Di nava vê kasetê da 8 stran hene û ji 8 helbestan 4 yê Cegerxwîn in. Mûzîka Hawar Hawar, Koma Agirê Jiyan stranek di straneke xwe a bi navê „Rahşan“ dibêje. Koma Agirê Jiyan ji li şûn navê min navê xwe nivîsand.

Helbestên Seyda Cegerxwîn deşt û çiyayên serbilind ê Kurdistanê ne. Ew çavkaniyeke kûr û zelal e, ew dîrok e, ax û ava kurda ye, ew him mele bû him xwendekar bû, him Seyda bû, him kulîlk bû. Bilindbûyina hûnera Şivan Perwer ji bi helbestên Seyda bû. Gelo pir şairên kurd hene; ez dibêjim ewana dilop in, lê Cegerxwîn derya ye.

Te heta niha 6 kaset û CD derxistine.. Tu dikarî bi kurtî qala wan bikî?

– Kasêda min a ewîli (sifte) ya demê cuwaniyê ye û min ew kaset di sala 1977'an da li gundê xwe qeyd kiri bû. Ew kaset hin ne vêşandin û navê min ya wê demi ASIK DERTLÎ bû. Di navbêra wî kasetêda stranên evintiyê cuwanî hene; stranek bi kurtî ket nav albûma nû Li Ezmanan Hezkirin.

Min li jor qala du (Hawar Hawar û ji bi bîranîna Cîgerxwîn) kasedên xwe kir. Kasedên min ê din bi navê Prangalar (1994), Poesie der Wurzeln – Wurzeln der Poesie (helbestên riçikan – riçikê helbestan) (1995), Dengê Axê (2002) û Li ezmanan hezkirin (2005) hatin çêkirin. Û weki dîn min mûzîka çirokekê bi navê Drei Cowboys in Kurdistan (Li Kurdistanê sê Cowboy, Nazîf Telek) çêkir û pir caran bûm mêvanê Radyo û Telewîzyonên Almanan.

Te li Almanya beşa ingenuriya makîna xwend, tu wek pisporê sîstemên elektronîk dixebitî û ji alî dinve jî bi muzîkê va mujil î? Cihê kijan karê li cem te giran e? Yan jî te gotiyê ezê dev ji ka berdim tenê

muzîkê çêkim, yan jî te qe fikiriye ku dev ji muzîkê berdî?

– Min mîna pir hunermendan li dibistana mûzîk nexwand, ez neçûm qurs û fêkirina strangotinê, dersên şan û diksiyon û hwd. Tembûra xwe yê sifte min bi perê Alman kirî. Zengila cuntayê tirkan lêdixist, ez di payiza 1977'an ji welatê xwe derketim hatim Ewropa. Li wir keseki min tune bû. Kesekî ku ji min ra rêberiyê bike tune bû.

Serçarêya mayîna min li Almanya tenê bi xwandinê mumkun bû. Min bi xwe bawêr nedikir ku ez li welateki xerib bi zimaneki ecnebi, bê pere û bê mal bikarim bixwinim; lê min destpêkir bêşa Ingenuriya Makîna xwend. Min xwendina xwe bi xwe finanse kir û uniwersiteke Almanyayê teknikî bi nav û deng, Technische Universität Karlsruhe xelas kir. Dora bîst sal in ku ez li ser karê xwe me (rawêjkarî; bi tirkî: danışmanlik).

Karê muhendisîyê bona çend tiştan lazim e. Bona kareki mêjî, bona qezenckirina peran ku ez çêkirina mûzîka xwe finanse bikim û bona ku ez berhemdar bibim.

Mûzîk welate, dengê(n) ku mirov li xeribiye dibîhîze ye, ziman e, dê û bav e, kal û pîr e, ax û av e...

Mirov bê mûzîk nikare bijî. Ji-yan mûzîk e.

Guhdarên muzîka kurdî te ji zu da nasdikin û hê jî albûmê te ê berê bi dehan sala bi çoş guhdarî dikin. Lê ciwan te ewqas pir nasnakin. Gelo sebeba vê çi ye?

– Kurd miletekî eşiran e. Ez dibêjim ji kurda ra şivan û gavan lazim in. Kesên ku li serê wan dixin bilind dibin. Kesên ku bêgerew ji kurdan ra dibe ronahi, dibe xoşewist, dibe welatparêzê paqij, ew winda dike. Ewa hûnermend jî be winda dike. Belki îro winda dike. Kurdên me hunerê hîn mina haceteke bona siyasetê dizanin. Siyaset jî, mixabin di destê kurdên ku rûhê xwe nekurd da ye. Xaleki minî ku di navbêra medya da tune, ez ne leşker û parsek im û ne ji rûnfiroşîyê hez dikim. Ji ber vê sedemê pir kes min nas nakin, lê guhdarên ku min nas dikin û gûhdardikin, ez bawêrim min dikin nav mêjî û dilê xwe. Ew ji min ra bes e. Hûnerî ne tiştêkî demsalê ye.

Gava meriv li ser înternetê navê „Ozan Şêxo“ dinivîse, meriv piranî linkê Almanî dibîne. Êsa xûya ye ku Alman jî ji mûzîka te hez dikin. Tu di televizyon û radyoyê Almanî da jî derketî ne ûsa?

– Rast e, destpêkirina min a huneriyê li Almanyê min pir caran bi muzîkvan û hunermendên Almanî va mûzîk çêkir. Û konserên min carê pir ji bo guhdarên almanî ne. Çima, bêjim? Ew kesan dikarin guhdar bikin. Mirov bi xwe dengê xwe û yê tembûra xwe dibîhîze. Û ewana eleqedar in; dixwazin kurdan bi çand û kultura kurdan nas bikin. Wextê xwe yê ku bona konserêkî hilandin, didin konserê.

Sala 1997an da ez bûm mêvanê telewîzyona SWR li Baden–Baden. Nivîskareki Alman bi nav û deng, Peter Härtling, bi navê „Exil und Heimat“ (Sûrgûn û Welat) programê çêkiri bû. Piştî wê programê, ez pir caran bûm mêvanê radyo û telewîzyona SWRê.

Bila gotina dawî ya te be, tu çi dikarî ji me ra bêjî?

– Ji xebatkar û xwendewanên kovara Bîrnebûn ra bona vê hevpeyvîne spas dikim. Ez dizanim xebatkar û xwendewanên pir ji alîyê welatê min, Semsûr (Adiyaman) derketine û koçkirine Anatoliya Navîn. Hemûyan silav dikim. Dizanim ku kurdên Anatoliya Navîn kurditiya xwe diparêzin û bi peş va diçin. Zimanê xwe pir xweşik e, zelale û delal e.

ŞIVAN, Mİ VE BERX KELİMELERİNİN DİLBİLİMSEL-ETİMOLOJİK TAHLİLİ

RAFET KILIÇALP

rafetkicalp@hotmail.com

Kürtçe kelimelerin türetilmesinde gözetilmiş bazı kurallar vardır. Tüm Kürtçe kelimelerin türetilmesinde bu kurallar kullanılmış olmasa da, bu kuralların bilinmesi bazı kelimelerin etimolojik⁽¹⁾ tahlilinin yapılmasında geniş imkanlar vermektedir. Aşağıda aktaracağım kelime türetme kuralının bilinmesi konumuz olan şivan, mi, berx ve beran kelimelerinin anlaşılmasına faydası olur kanaatindeyim.

SINIFLANDIRMA:

Nesneler, olay ve olgular, iş ve eylemler aralarındaki ilişkiye göre sınıflandırılıyor, kelimeler yapılmış bu sınıflandırmayı yansıtacak şekilde aralarında sessel ilişki kurularak türetiliyordu.

Örnek:1- Sor: kırmızı. 2-Zer: sarı. 3-şin: mavi 4-Şirik: pembe. 5-sewz: yeşil. 6-spi: beyaz. 7-si/şa: siyah.

Aktardığım kelimeler incelendiğinde renklerin önce olgusal olarak kategorize edildiği/sınıflandırıldığı, sonra ise yapılmış bu sınıflandırmayı yansıtmak üzere bu Kürtçe kelimeler arasında sessel bir ilişkinin de kurulduğu görülüyor.

Bu kelimeler aynı kelimedenden türetilmişlerdir bence.Hepsinin ilk sessizleri (konson, ünsüz) olan 's, ş, z' birbirine dönüşebilir⁽²⁾. Kelimelerin ikinci sessizleri 'r, w, p' sesleri de birbirine dönüşebilir. Sebze kelimesine kaynaklık etmiş olan sewz (yeşil) kelimesinin daha orijinali eskiden Sümercede 'sar' şeklinde kullanılmış.[s ebz*>'sewz' (yeşil) 'sebze' (yeşillik)]. Örnek: 1-Şor:Tuzlu, tuz tadında olan. 2-Şirin/şêrin:tatlı, şeker tadında olan.3-Sür:acı, acı biber tadında olan.Tat bildiren tüm bu kelimeler- şor, şêrin, sür- arasında sessel ilişki vardır. Bu durum tatların sınıflandırıldığını, aynı kategoriye sokulduğunu göstermektedir. Kelimelerin ilk sesleri -ş, s- birbirine

dönüşebilen seslerden; üçüncü ise aynı sestem -r sesi- oluşuyor.

Örnek: 1-Barin: yağmak.2-Baran: yağmur.3-Berf: kar.4-Bırûsk: bırq;şimşek. 5-Ewr: bulut.6-Torg (za): dolu (yağış türü)Görüldüğü gibi hemen hemen tüm kelimeler arasında sessel ilişki/sessal benzerlik vardır. Görüldüğü kadarıyla tüm kelimeler aynı kökten -br kökü türetilmiş.Tüm kelimeler baran (yağmak kavramı)la ilişkilidir. Mi, berx ve beran kelimelerinin tahlili 1-Mi: mere*:koyun. 2-Beran: koç. 3-Berx: kuzuMi (koyun) kelimesinin daha orjinali Kürtçenin lehçelerinden olan Soranice'de mer veya mere* olarak bulunmaktadır. (Mer(so): iki yaşında koyun. Merekovi(so): Yabani dağ koyunu.) Mi kelimesinin bar*>mar*>ma*>mi biçiminde bir değişim geçirerek günümüze ulaşmış olduğunu sanmaktayım(3). Bilindiği gibi Kürtçe'de b sesi m sesine dönüşebilir.(Örneğin, bino: mino:gibi, benzeri; mël bal: dikkat, mëlê xa dayin < bala xwe dayin: dikkatini vermek, farketmek). Etimolojide bu sessel değişim b>m şeklinde gösterilir.Okun yönü sessel değişimin de yönünü gösterir. Bar* mar* ma* mi biçimindeki bir gösterim 'mar' kelimesinin varsayımsal olduğunu, bu ke-

limenin farazi/varsayımsal 'bar' kelimesinden kaynaklandığının kabul edildiğini gösterir. Kelimelerin üzerinde yer alan yıldız işareti (*) sözkonusu kelimenin günümüzde kullanılmadığını ama bu kelimenin daha önceleri kullanıldığının tahmin edildiğini/çıkarsandığını gösterir. Berx kelimesi ile beran kelimesi arasında bariz bir sessel ilişki/benzerlik var. Mi (koyun) kelimesi eskiden bar* veya ber* şeklinde idi demek mümkündür.Bu durumda berx ve beran arasındaki sessel benzerliğin eskiden mi kelimesinin eski biçiminde de varolduğunu söylemek mümkündür.

(Örnek: Mo wora: bıla ware: gelsin mo<mol<mola*<bola*<bıla. Bu örnekte hem b sesi m sesine dönüşmüş, hem de 'l' sesi düşmüş. Mi (koyun) kelimesi de benzeri bir ses değişimine uğramıştır bence.) Bar* (koyun), berx (kuzu), beran (koç). Her üç kelime arasında sessel ilişki var. Bu benzerlik Kürtçe kelime türetme kurallarında biri olan sınıflandırma ilkesinin bir sonucudur. Kuzu, koç ve koyun aynı sınıfa dahil olan hayvanlardır;hepsi de davar'dır. Şıvan kelimesi hangi kökten kaynaklanıyor?

1-Şıvan: çoban (büyük ve küçük baş hayvanları otlatan, güden kimse). 2-Gavan:Sığırtmaç (sığır çobanı). 3-Naxırvan:sığır çobanı. 4-Berxvan: kuzu çobanı. 5-Golıkván:Buzağı çobanı* 6-Karıvan: Oğlak çobanı. 7-Kêtırvan:deve çobanı Bilindiği gibi Kürtçe'de -van eki isimden isim türetmeye yarayan bir sonek'tir ve genel olarak meslek, görev gösterir.

Örneğin:Aş değirmen. >aşvan: değirmenci, nêçır: av >nêçırvan: avcı Şıvan kelimesinin hangi kelime ve ek'ten oluştuğunu bilmek için Kürtçe kelime türetme kurallarının en önemli olanlarından biri olan sınıflandırma ilkesini gözönünde tutmak gerekir bence. Bunun anlamı çoban(lık)la ilgili olan ve olabilecek tüm kelimelerin incelenmesidir. Çoban hangi işi yapar? Hayvan güder. Hangi hayvanları güder? Koyun, kuzu, koç, keçi, teke, inek, boğa, buzağı vb.Çobanlıkla ilgili kelimelerin incelenmesi şıvan kelimesini analiz etmemizi sağlayabilir.

1-Mêşın:koyun. 2-Mange:inek. 3-Manker:maker:dişi eşek.4-Mêkew: dişi keklik. 5-Mehin:kısrak, dişi at Ker 'eşek', manker ise 'dişi eşek' anlamında olduğuna göre burada man'ın ve ma'nın dişi

anlamındaki mê'nin sessel değişim geçirmiş versiyonları olduğunu söylemek mümkün (man*:ma*:mê: dişi). Mange (inek)'deki ge öküz anlamındaki ga kelimesinin ta kendisidir. Man:dişi+ge/ga:öküz Mange: dişi öküz, inek. Kew keklik anlamındadır. Mêkew ise dişi keklik anlamındadır. Mange ve maker manker kelimelerinin incelenmesi bize mêşın kelimesinin hangi kelimelerden oluştuğunu anlamamızı sağlayacak ipuçları sunuyor. Bence mêşın kelimesi 'dişi davar' anlamındadır.Bu kelimedeki mê dişi, şın ise davar anlamındadır (mê kelimesinin Kürtçe'de dişi anlamında olduğunu hatırlayın) Şın (davar) ise çok eskiden koyun, kuzu ve koç'un ortak/genel adı olsa gerek.⁽⁴⁾

Eğer şın davar anlamında idiyse ve şın'ın anlamı koyun, kuzu, koç, keçi, oğlak ve teke'yi de kapsıyor idiyse bu durum Kürtlerin eskiden keçiyi koyun'un bir türü veya akrabası olarak kabul ettiklerini gösterir. Bilindiği gibi pez/ pes(za) d var anlamındadır ve hem kuzu, koyun, koç, hem de keçi ve teke için kullanılır. [Karşılaştırın, pezkovi:yaban keçisi.pezê reş:keçi. pezê s pi:koyun.]⁽⁵⁾ Bence şıvan kelimesinin temel (en eski, orji-

nal) anlamı davarcı, davar güdendir. Şıvan <şınvan* Türkçe'de kullanılan çoban kelimesi Farsça'dan alınmadır. Farsça'da şoban kelimesi de çoban anlamındadır. Çoban(far): şoban(far): şovan(far): şıvan:çoban. (Ç sesi ş sesine dönüşebilir.)

Son söz

Etimolojide kesinlik yoktur.

Etimoloji kesin sonuçlara işaret etmez, edemez. Kesinlikten çok ihtimallerden bahsedilebilir. Bu yüzden mi, berx, beran ve şıvan kelimeleri başta olmak üzere incelemeye çalıştığım tüm kelimeler kesinlikle iddia ettiğim kurallara göre türetilmiştir denemez. Yağmakla ilgili kelimelerin sınıflandırma ilkesine göre türetildiklerini, bîrûsk'un (şimşek) diğer kelimelerle sessel olarak ilişkili olduğunu söylemek mümkün. Ama bîrûsk'un incelenmesi sessel benzeşmenin tesadüfi olduğunu gösteriyor. Barin (yağmak), baran (yağmur), berf (kar), bîrûsk (şimşek) ve ewr (bulut) kelimelerinin ilk ve ikinci vokalleri -b, w ile r- hepsinde ortak. Ewr dışında hepsi hemen hemen aynı veya benzer. Ewr kelimesinin muhtemelen şöyle bir sessel değişim geçirerek

günümüze ulaştığını sanmaktayım: Ber*>wer*>ewer*>ewr. Belkide şöyle bir değişim seyri görüldü: Ber*>ebr*>ewr. Köken olarak Kürtçe ile akraba olan Farsça'da ebr bulut anlamındadır. Ebr'in eskiden ber* şeklinde olduğunu kabul edebiliriz [ber*>ebr]. Tekrar yazalım: Barin(yağmak), baran(yağmur), berf(kar), ber*(bulut). Barin, berf, baran, ewr/ebr/ber*, bîrûsk, bîrq. Görüldüğü gibi şimşek anlamına gelen bîrûsk ve bîrq kelimeleri ile diğer kelimeler arasında sessel ilişki vardır. Ama bu ilişki tesadüfidir. Bîrûsk (şimşek) kelimesi bîrûskin (parlamak)'tan [bîrûskin bîrûsk]; bîrq (şimşek) kelimesi ise bîrqin (parlamak) kelimesinden kaynaklanmaktadır [bîrqin>bîrq]. (Şimşek çaktığında ortaya çıkan ani ve güçlü parlamayı hatırlayın).

Dipnotlar

¹Bir kelimenin hangi köke dayandığını, yerli mi, yabancı mı olduğunu, başlangıçta hangi kavramları yansıttığını, ne tür sessel ve anlamsal değişimler gösterdiğini, kelimelerin diğer kelimelerle olan ilişkilerini araştıran dilbilim dalına etimoloji/kökenbilgisi denir.

²Kürtçe'de üçü de çuvaldız anlamına

gelen şûjın, sûjın, zûjın kelimelerinin karşılaştırılması ş, s ve z seslerinin birbirine dönüşebildiğini gösterir. Örnekleri arttırmam mümkün ama daha fazla örnek vererek konudan uzaklaşmak istemiyorum. 3- Kürtçe'nin Güney Kürdistan!da kullanılan lehçelerinden birinde (tam hatırlamıyorum ama Soranice de olabilir, Goranice de) koyun anlamında mar kelimesi bulunduğunu biliyorum. 4- Şın kelimesinin çok eskiden hem keçi, teke hem de geyik kavramını

kapsayan geniş anlam içeriğine sahip olduğuna inanmaktayım. Bızın (keçi) kelimesindeki 'zın' bence davar anlamındaki 'şın' kelimesinin sesel değişim geçirmiş şeklidir. Bızın'daki 'bı' ise -muhtemelen- dişi anlamındaki mê kelimesinin daha orjinalidir. 5- Kürtçe ile akraba olan Farsça ve Sanskritçe'de kullanılan şu kelimelerde bence Kürtçe'deki kelimelerle akrabadır: 1. Meşa(san.):koyun, koç. 2. Maeşa(san.): koç. 3. Maeşi(san.):koyun. 4. Meş(farsça): koyun

Yararlanılan kaynaklar

- 1- *Ferheng* (Kurdi-Tırki, Tırki-Kurdi), D. İzoli, Deng Yay. Şubat 1992, İstanbul
- 2- *Ferhenga Kurdi-Tırki*, Amadekar: Zana Farqini, Weşanen Enstituya Kurdiya Stenbole, Avrel 2004.
- 3- *Ferheng* (Zazaki-Tırki, Tırki-Zazaki), Turan Erdem, Doz Yay, İst, 1997
- 4- *Kürtçe Grameri*, Emir Celadet Bedirxan, Robert Lescot, Doz yay. İstanbul
- 5- *Lêkolîneki Qıcık Lı Ser Zımên* (Dil Üzerine Küçük Bir İnceleme), Beyhani Şahin, Fırat Yay, Temmuz 1995, İst.
- 6- *Türkçe-Kürtçe Sözlük*, Hazırlayan: Zana Farqin, İstanbul Kürt Enstitüsü Yay. Haziran 2000, İstanbul.
- 7- *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Prof. Dr. Hasan Eren, Ankara, 1999,
- 8- *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, İsmet Zeki Eyüboğlu, Sosyal Yay, İst, 1991
- 9- *Zazaca-Türkçe Sözlük (Ferhengê Dımilki-Tırki)*, Malmisanij, Deng, yay, İst, 1992
- 10- *Zazaca -Türkçe Sözlük*, Mesut Özcan, Kaynak Yay, İst; 1997

Kürt Araştırmacı İlhan Kızıllan`dan bir kitap:

``Namus Cinayetleri``

NEBİ KESEN

Türk medyasında, özellikle son dönemde, Kürtlerin namus ya da töre cinayetleri konusunda yalan ve çarpıtma dolu haber ve yorumlar yer almaktadır. Bir yandan, Türkiye`de işlenen töre cinayetleri bir "Kürt sorunu" haline dönüştürülmek isteniyor. Diğer yandan Kürtlerin bu konuda görmemezlikten veya bilmemezlikten geldiği şeklinde bir izlenim sergileniyor.,, Hürriyet başyazarlarından ve sorumlusu Ertuğrul Özkök, bu kesimlerin başını çeken kişilerden biri. Taha Akyol gibi birçok köşe yazarı da bu ve benzeri suçlamalar konusunda adeta anlaşmış gibi davranıyor. Özkök`ün ve diğerlerinin belirlemeleri sebebsonuç ilişkilerinden kopuk ve tam anlamıyla ırkçı-şoven bir tarz içeriyor dersek abartma olmazsa gerek.

Kuşkusuz, namus ya da töre cinayetleri birçok toplumda olduğu gibi Kürt toplumunun da kanayan yarası. Bunu en iyi bilen ve yaşayan kesim, başta toplumsal ve siyasal gelişmelere duyarlı olan Kürtlerdir. Bunun bir yeni kanıtını, Kürt psikolog ve araştırmacı Dr. İlhan Kızıllan bu yıl yayınlanan araştırmasıyla göstermiş oldu. Araştırma, "Namus

Cinayetleri" başlığını taşıyor. Alt başlık olarak ise, "Bir Açıklamanın Olanaksız Denemesi" şeklinde bir mütevazi ifade kullanılmış. Almanca yayınlanan çalışma, namus cinayetlerinin bir bilimsel ve dünya genelinde analizini yapmış. Kızıllan`ın araştırması konunun güncelliğinden ve öneminden hareketle yazılmış olsa da, aynı zamanda bazı Türk çevrelerinin karamalarına adeta yanıt niteliğinde.

Sayıli üniversitelerde doçentlik yapan ve uluslararası alanda psiko-

log bir uzman olarak tanınan İlhan Kızılhan, namus cinayetlerini irdelerken, bilimsel kriterleri temel alarak, kısaca Kürt toplumundaki yansımalarını da incelemiştir. Konuyu değişik boyutlarına ele alırken de, birçok örnekler vermiş ve namus cinayetlerinin mağdurlarıyla (cinayetin suçluları ve kurbanları) söyleşide bulunmuş. Kızılhan, sözkonusu cinayetlerin sadece bir Kürt toplumunun sorunu olmadığını bilinciyle olsa gerek, araştırmasını Kürtler ile sınırlamamakla bilim dünyasına ve bu cinayetlerle uğraşan tüm toplumlara bir büyük katkıda bulunmuş oldu. Bu nedenle, çalışmanın Kürtçe, Türkçe ve diğer dillere çevrilmesi oldukça yararlı olacaktır.

Kızılhan araştırmasının birinci bölümünde İslam'ın toplumsal ve değerler boyutuna bir giriş yapmakta ve "namus" kavramının bu dindeki rolüne değinmektedir. Bu arada, doğa koşullarının toplumun ve bireylerin davranışları ve değer sistemi üzerinde oynadığı role değinerek, müslüman toplumlar ve namus kavramları arasındaki bağlantıyı bu boyutuyla da incelemektedir.

Araştırmacı, kitabının ikinci bölümünde toplumun ve o'nun değer sisteminin birey üzerindeki etkisini işlemiş. Geleneksel (feodal) toplumların kendi hukuk ve yaptırım mekanizmalarının birey-

lerin davranışlarında yarattığı tahribatlara örnek olarak namus cinayetleri ve sonuçları açıklanmaktadır.

Kızılhan araştırmasının üçüncü bölümünü ise "şiddet ve saldırganlık" konularında yoğunlaştırmış. Burada psikolojik etmenlerin yanısıra, toplumsal ve siyasal koşulların ve sebeplerin önemine değiniliyor. Özellikle savaşların (iç savaşlar da dahil) toplumda ve bireylerde şiddete eğilimi artırıcı bir rol oynadığı tezi savunuluyor.

Namus ve namus cinayetlerinin sadece dini motiflerle ya da sebeplerle açıklanamayacağı düşüncesi, araştırmanın dördüncü ayrıntılarıyla açıklanmış. Sosyolojik faktörlerin (bireyin eğitim süreci vb.) yanısıra, cinsiyetler arasındaki ilişkilerin varlığı ve gelişme düzeyi gibi olguların namus cinayetlerinde oynadığı rol irdelenmektedir. Kızılhan, beşinci bölümde, toplumların bir alt yapısını oluşturan dini veya siyasal-toplumsal örgütlerde namus kavramının nasıl bir içerik taşıdığı ve bireyleri biçimlendirdiği konularını inceliyor. Ayrıca siyasal örgütlenmelerde yer alan kadınların yaşadığı şiddet ve cinsel işkence konusunu Kürt kadınlar örneğiyle gözönüne sermektedir.

İlhan Kızılhan araştırmasının altıncı bölümünü namus cinayetle-

rine karşı çözüm perspektiflerine ayırmış. Burada iki aşamalı bir model önerisinde bulunuyor. Birinci çözüm adımı olarak, namus cinayetlerinin uzmanların yardımıyla toplumda doğru tanımlanmasının ve yorumlanmasının gerektiğinin altını çiziyor. Bu sorunun doğu biçimde algılanmasının sonucunda, ailede ihtilafların (namus konusunda yaşandığı gibi) farklı bir şekilde çözüme götürülmesi öneriliyor. Bunun için de, ikinci adım olarak, sivil ve siyasi örgütlerin denetleyici ve yönlendirici bir rol oynaması gerektiği vurgulanıyor. Buna Kızılhan'ın yaptığı tanımlama "demokratik kurallara göre birarada yaşama" şeklinde.

Bir Kürt psikolog, araştırmacı ve doçent olan Dr. İlhan Kızılhan, araştırmasında öz olarak, namus cinayetlerinin çağlardan bu yana yaşandığını ve her toplumsal ve dini inanç grubunda olduğunu dile getiriyor. Namus cinayetlerinin bir "cinsiyetler arası sorun" olarak anlaşılabilmesi ve mağdurlarının, kadınların yanısıra, aynı zamanda bizzat katillerin de olduğu gerçeğinin gözardı edilmemesi çalışmanın diğer önemli sonuçları olarak sayılabilir.

Kızılhan'ın çalışması tümüyle okunduğunda, bu toplumsal

sorununun birden fazla nedenleri olduğunu ve bu nedenle çok yönlü çabalar ve çalışmalarla çözülebileceği mesajını anlamak zor değil. Sonuçta, namus cinayeti, ne Türk medyasında iddia edildiği gibi bir toplumu (yani Kürtlere) mal edilebilir, ne de Avrupa toplumlarında yaygınlaşan bir kanı olan İslam ile açıklanabilir. Kaldı ki, Türkiye'de üniversite öğrencileri arasında dahi, yüzde 30 gibi korkunç rakamları bulan bir kesim, namus ya da töre cinayetlerine "olumlu" bakıyor. O zaman buna ne demeli? Ayrıca şu gerçeğin altını çizmekte yarar var: ekonomik ve sosyal geri kalmışlığına rağmen, Kürt toplumunda ve siyasetinde kadınlar giderek artan bir rol oynuyor. Kürt kadın örgütlenmelerine ve belediye başkanları listesine bakmak bile, bunu anlamak için yeterlidir.

Çok boyutlu ve karmaşık bu toplumsal sorun olan namus cinayetlerine, ancak ayrıntıyla yaklaşıldığında ve değişik boyutlarıyla incelendiğinde çözüme biraz daha yakınlaşılmış olur. Bütün Ortadoğu halklarında canalıcı öneme sahip bu sorunun, uzman ve siyasetçiler tarafından iyi bilinmesi gerekiyor. İlhan Kızılhan'ın yaptığı da kısacası budur ve övgüye değer bir bilimsel katkı olarak kutlanmalıdır.

Salnameya Yekitiya Xizmetên Îslamî bi kurdî û tirkî ya diwarî ji aliyê Yekitiya Xizmetên Îslamî ve, li Norveçê derketiye. Wek sal a Hîcrî, Mîladî û ya kurdî bi hev re hatiye çapkirin. Li gor salnameya kurdî 21ê adara mîladî 1ê adara kurdî ye, destpêka salê ye û di 1ê adara sala pêş de (21ê adara mîladî) em dikevin sala 2706î. Di salnameyê de şev û rojên pîroz (mubarek) û di her rûpeleka salnameyê de jî zanîn û agahdarî bi kurdî û tirkî hene.

Ew kesên ku bixwazin vê salnamê bi destxin, dikarin li navnişanên li jêr peyda bikin:

Yekitiya Xizmetên Îslamî (Avrupa İslami Hizmetler Birliği)

Lakkegata 17,

0187 Oslo/Norway

www.euromuslim.org / e-mail:info@euromuslim.org